

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

**VÝVOJ ĽUDOVÝCH KROJOV (OKOLIE
NOVÉHO MESTA NAD VÁHOM)**

Bakalárska práca

Študijný program: učiteľstvo výtvarného umenia a psychológie

Školiace pracovisko: Univerzita Konštantína Filozofa, Pedagogická fakulta, Katedra

výtvarnej tvorby a výchovy

Školiteľ: Akad. maliar Daniel Szalai

Nitra 2011

Miriam Gregorovičová

Abstrakt

GREGOROVICHOVÁ, Miriam: *Vývoj ľudových krojov (okolie Nového Mesta nad Váhom)*. [Bakalárska práca]. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Fakulta pedagogická, katedra výtvarnej tvorby a výchovy. Školiteľ: Akad. maliar Daniel Szalai. Stupeň odbornej kvalifikácie: Bakalár. Nitra: Pedagogická fakulta, 2011, 43 s.

Cieľom našej práce je zmapovanie vývoja ľudovej textilnej výroby v okolí Nového Mesta nad Váhom. Ako všetci dobre vieme, ľudová kultúra Slovenska a teda aj ktoréhokoľvek regiónu je nesmierne bohatá. Rýchly životný štýl ľudí a svet najmodernejších technológií nám nedovoľuje upriamovať pozornosť na našu ľudovú kultúru. Historický ľudový odev a ľudové zvyky už pomaly ale isto upadajú do zabudnutia a nebyť rôznych folklórnych súborov, ani by sme možno čochvíľa nevedeli, ako ľudové kroje v jednotlivých regiónoch Slovenska vyzerali. A práve preto sme sa rozhodli priblížiť toto naše kultúrne dedičstvo, najmä mladým ľuďom. Slovenský ľudový odev je každopádne našou pýchou i vo svete a práve preto by sme naň nemali zabúdať. Jednoznačne si zaslúži našu pozornosť, tak sme sa snažili bližšie popísať a zosumarizovať ľudové kroje v regióne, ktorý skrýva hneď viacero skvostov medzi ľudovými krojmi. Hlavne mladí ľudia v okolí Nového Mesta nad Váhom často ani netušia aký kroj sa v minulosti nosil práve v ich obci a myslíme si, že by sa to malo zmeniť. Minulosť, na ktorú môžeme byť právom hrdí, by nemala zostať zabudnutá a práve to bol dôvod, prečo sme sa rozhodli bližšie rozpracovať túto tému.

Kľúčové slová: ľudový kroj, okolie Nového Mesta nad Váhom, história, ľudové kroje spod Javoriny, Bošácka a Lieskovská dolina, Piešťanský typ kroja

Abstract

GREGOROVIČOVÁ, Miriam: *Evolution of Traditional Costumes (in Nové Mesto nad Váhom region)*. [Bachelor's thesis]. Constantine the Philosopher University in Nitra. Faculty of Education, Department of Art and Education. Supervisor: Akad. painter Daniel Szalai. Qualification level: Bachelor. Nitra: Faculty of Education, 2011, p. 43

The aim of our work is to analyze the development's textile production in the near Nové Mesto nad Váhom. As we all know, folk culture of Slovakia and hence any region is extremely rich. Fast lifestyle of people and the world most advanced technology does not allow us to draw the attention of our popular culture. Historical folk costumes and folk customs have slowly but surely languish in obscurity, and not to the various ensembles, or we may soon not know how costumes in various regions of Slovakia looked. That's why we decided to bring this our cultural heritage, especially young people. Slovak folk dress is our pride is in any case and in the world and that is why we should not forget it. Clearly deserves our attention, so we tried to further describe and summarize the costumes in the region, which lies just several gems among folk costumes. Especially young people near Nové Mesto nad Váhom often no clue what costume in the past dressed just in their community and we think that this should be changed. Past, we can be justifiably proud of would not remain forgotten and it was precisely the reason why we decided to further develop this theme.

Keywords: folk costumes, region Nové Mesto nad Váhom, history, folk costumes from under Javorina, Bošácka and Lieskovská Valley, Piešťany type costume

Obsah

Úvod.....	7
1 Ľudový odev na Slovensku.....	9
1.1 Vývoj ľudového odevu na Slovensku.....	9
1.2 Ľudové Šperky na Slovensku.....	11
1.3 Výroba domáceho plátna.....	13
2 Okolie Nového Mesta nad Váhom.....	16
3 Ľudové kroje v Bošáckej a Lieskovskej doline.....	18
3.1 Nová Bošáca.....	18
3.1.1 Ženský ľudový kroj v Novej Bošáci.....	18
3.1.2 Mužský ľudový kroj v Novej Bošáci.....	21
3.1.3 Detský odev v Novej Bošáci.....	21
3.2 Bošáca.....	23
3.2.1 Ľudový kroj v Bošáci.....	23
3.3 Moravské Lieskové.....	24
3.3.1 Ľudový kroj v Moravskom Lieskovom.....	24
4 Ľudové kroje spod Veľkej Javoriny.....	26
4.1 Lubina.....	26
4.1.1 Ženský lubinský kroj.....	26
4.1.2 Mužský lubinský kroj.....	29
4.2 Stará Turá.....	30
4.2.1 Ženský ľudový kroj v Starej Turej.....	31
4.2.2 Mužský ľudový kroj v Starej Turej.....	33
4.3 Myjava.....	34

4.3.1 Myjavský kroj.....	34
5 Piešťanský typ kroja.....	37
5.1 Piešťany.....	37
5.1.1 Ženský ľudový kroj v Piešťanoch.....	37
5.1.2 Mužský ľudový kroj v Piešťanoch.....	38
5.2 Krakovany.....	39
5.2.1 Ľudový kroj v Krakovanoch.....	39
5.3 Modrová.....	40
5.3.1 Ľudový kroj v Modrovej.....	40
Záver.....	42
Obrazová príloha.....	44

Úvod

Niet pochýb o tom, že slovenský ľudový kroj je našim veľkým skvostom. Také krásne a rôznorodé kroje, na malom kúsku zeme ako je Slovensko, sa vo svete len tak nevidia. Každý región má svoj špecifický ľudový kroj, ktorý je vždy výnimočný. Môžeme pozorovať, ako sa ľudové kroje navzájom ovplyvňujú, čo úzko súvisí s históriou ale najmä regionálnym rozložením. Veľmi často sa stáva, že dve susediace oblasti majú spoločné prvky v krojoch. Taktiež je možné si všimnúť, že vznikali aj takzvané „prechodné kroje“, ktoré tvorili prechod medzi jednotlivými regiónmi. Tie obsahujú prvky z dvoch rôznych oblastí a vzniká z toho špecifický a nový typ ľudového kroja.

V našej práci budeme rozoberať a bližšie opisovať ľudové kroje práve z okolia Nového Mesta nad Váhom. V tejto oblasti môžeme nájsť veľa typov krojov a každý je výnimočný niečím iným. Napríklad lubinský kroj je preslávený svojou povestnou kruhovou čipkou, ktorá je pre túto oblasť charakteristická. O pár kilometrov ďalej už nájdeme myjavský kroj, ktorý je výnimočný svojou jednoduchosťou a obsahuje jednoliate čisté farby, bez zbytočného prezdobovania. Myjavský kroj je taktiež špecifický vďaka šatke, ktorá je viazaná tak, aby pripomínala čepiec. Podobné viazanie môžeme vidieť aj v Starej Turej a v Lubine, čo je podmienené blízkou polohou spomenutých miest. Oblasť Nového Mesta nad Váhom sa môže popýšiť aj ďalším krásnym krojom, a to piešťanským. Piešťanský kroj je preslávený aj vo svete, pretože tvoril reprezentatívny slovenský kroj. Kroj je známy svojou vyzdobenosťou a tým, že je vo výšivkách s oblúbou využívaná zlatá alebo strieborná niť.

Ako môžeme vidieť, na veľmi malom území sa nachádza hneď niekoľko výnimočných krojov, ktoré by bolo škoda nechať v zabudnutí. Treba o nich hovoriť, spoznávať ich a dostávať ich do povedomia širokej verejnosti. A práve to nás viedlo k spracovaniu tejto témy.

V prvej kapitole sa bližšie oboznamujeme s ľudovým krojom na celom území Slovenska. Približujeme si vznik a vývoj ľudového kroja, zisťujeme čím bol podmienený. Popisuje si jeho jednotlivé súčasti, spoznávame staré ľudové šperky, ktoré s oblúbou nosili naši predkovia. V neposlednom rade sa oboznamujeme aj s výrobou domáceho plátna, ktorá bola v minulosti na našom území úplnou samozrejmosťou. V druhej kapitole si predstavíme oblasť v okolí Nového Mesta nad Váhom.

V tretej až piatej kapitole našej práce sa bližšie zoznámime s konkrétnymi ľudovými krojmi v danom regióne. Priblížime si obce, v ktorých sa spomínaný typ ľudového odevu nosil a v neposlednom rade budeme porovnávať kroje z rozličných dedín a hľadať v nich podobnosti a to, čím sa odlišujú.

1 Ľudový odev na Slovensku

1.1 Vývoj ľudového odevu na Slovensku

Ako hovorí K. Ondrejka (2003, s. 72), vznik a vývoj ľudového odevu na území Slovenska bol ovplyvnený najmä geografickými a klimatickými podmienkami. Tie si v našej krajine vyžadovali takmer po celý rok teplé oblečenie. Materiál, z ktorého bol odev zhotovovaný poskytovala vo veľkej miere príroda. Používala sa kožušina, koža, rastlinné a živočíšne vlákna, ako napríklad ľan, konope, ovčia vlna a podobne. Existujú predpoklady, že v slovanskom období bol odev mužov aj žien prevažne košeľového charakteru a že časť odevných súčastí ich základného i vrchného odevu mala spoločné alebo veľmi príbuzné formy. Súčasťou mužského odevu boli vždy nohavice, ktoré však nemali dominantný charakter. V období stredoveku vývoj pokračoval a nastalo výrazné odlišenie mužského a ženského odevu.

Kroj je slávnostné oblečenie, ktoré má nielen úžitkovú, ale aj symbolickú funkciu. Na Slovensku sa približne pred 250 rokmi začali z pôvodne jednoduchého a takmer jednotného odevu formovať osobitné verzie oblečenia v jednotlivých regiónoch. Vzniklo viac, ako šesťdesiat známych obmien krojov. Tento počet sa však pochopiteľne ešte ďalej diferencuje detailnejšími odlišnosťami. Podľa toho pri akej príležitosti sa odev nosil, rozlišujeme odev pracovný, sviatočný a obradový. Kroj niesol znaky, na základe ktorých sa rozlišovala príslušnosť k pohlaviu, veku a rodinnému stavu. Napríklad slobodné ženy nosili iné pokrývky hlavy, ako ženy vydaté. Rovnako sa odlišovali aj zasnúbené ženy od slobodných. Odev ďalej naznačoval, v akej spoločenskej vrstve jeho nositeľ žije, čím sa zaoberá, aké náboženstvo vyznáva a rovnako poukazoval aj na jeho vkus a zručnosť. Diferenciáciu oblečenia podľa spoločenskej vrstvy a postavenia v spoločnosti dokladujú pramene už z obdobia Veľkej Moravy (Ondrejka, K. 2003, s. 72).

V. Nosál'ová (1982, s. 9) uvádza, že na vznik, vývoj a formovanie ľudového odevu značne vplývali odlišujúce znaky, ako napríklad biologické faktory (príslušnosť k pohlaviu, vek, stav a zaradenie do rodinného a dedinského kolektívu), druhy zamestnania a práce ľudí (roľníci, pastieri), spoločenská a triedna príslušnosť, náboženstvo a v neposlednom rade aj styk s historickou módou a cudzinou.

K. Ondrejka (2003, s. 72 - 73) ďalej spomína, že v minulosti sa oblečenie zhotovovalo najmä z prírodných materiálov, ktoré si ľudia sami dokázali vyrobiť z dostupných surovín.

Od konca 18. storočia sa výber materiálov rozšíril o manufaktúrne látky a od polovice 19. storočia aj o priemyselné výrobky. Odev vidieckeho obyvateľstva si až do polovice 20. storočia zachoval niektoré svoje pôvodné formy. K vývojovo najstarším súčasťam odevu patria tie, ktoré sú zhotovené z domácky vyrobených materiálov. Najmä z plátna, súkna, ovčej kožušiny (napr. rubáš, spodná súčasť ženského odevu určená na zavinovanie), ženské a mužské košeľe, krpce. Pri výrobe jednotlivých súčastí kroja sa vždy kládol dôraz predovšetkým na trvanlivosť. Napríklad kožuch, čižmy, baranica alebo halena museli vydržať počas celého ľudského života a často sa aj dedili z pokolenia na pokolenie.

Pochopiteľne sa odievanie a obliekanie týkalo aj malých detí. Hoci sa na ich odev nekládol zvlášť veľký dôraz. Prvým oblečením dieťaťa boli plátenné plienky a po niekoľkých mesiacoch zvykli ľudia svoje ratolesti obliekať do košeľok. Na hlave deti nosili čepček, chlapci aj dievčatá. Ten mali až do veku, kým začali samostatne chodiť. Odev zodpovedajúci pohlaviu dostali deti až v školskom veku a bol veľmi podobný odevu, aký nosili dospelí. Deti chodili väčšiu časť roka bosé a v zime nosili obuv, ktorú zdedili po starších súrodencoch (Ondrejka, K. 2003, s. 73).

K. Ondrejka (2003, s. 73 – 74) popisuje ženský ľudový odev nasledovne: Základnou súčasťou ženského odevu bol rubáš, košeľa, zástera a sukňa. Rubáš – zvláštna podoba košeľe nezahaľujúca plecia, bol buď dlhý alebo krátky. Košeľa bola dlhšia ako rubáš, mala rukávy a zahaľovala celé telo. Odev zložený len z rubáša, rukávov a zástery bol začiatkom 20. storočia považovaný za letný pracovný odev žien. Veľmi zastaralou formou ženského odevu bola druhá zástera, ktorá sa nosila namiesto sukne opásaná zozadu. Častou súčasťou odevu žien bol živôtik, zhotovený zo súkna alebo zamatu. Základným doplnkom kroja bol tkaný alebo pletený pás, ktorý mal za úlohu pridržiavať sukňu a zásteru. Neoddeliteľnou súčasťou odevu vydatých žien bol čepiec. Najjednoduchšou vrchnou súčasťou bola plachta, ktorá chránila pred nepohodou, neskôr ju už vystriedali rôzne kabátiky alebo kožuchy. Základnou obuvou boli krpce, v zime to boli rôzne obmeny súkenných papúč. V lete chodili ženy prevažne bosé. Ako sviatočnú obuv, používali ženy s veľkou obľubou čižmy, ktoré si veľmi šetrili a nosili ich naozaj len vo výnimočných situáciách.

Mužský odev bol zložený z plátenných nohavíc a košeľe, prípadne mohla byť súčasťou mužského kroja aj zástera. V horských oblastiach sa zväčša nosievali súkenné nohavice a muži si takmer po celý rok obliekali krátke kožúšky bez rukávov. Na strednom

a severnom Slovensku boli významným doplnkom široké kožené opasky, ktoré boli vyzdobené mosadznými prackami. Najobľúbenejšou a najbežnejšou pokrývkou hlavy bol u mužov klobúk, pričom každá oblasť krajiny mala jeho ustálenú a vlastnú podobu. Vrchnou súčasťou odevu bývali súkenné haleny a v zime rozličné formy kožuchov. Hlavnou mužskou obuvou boli krpce, zhotovené z jedného kusa kože. Cez sviatky nosili muži, rovnako ako ženy, čižmy (Ondrejka, K. 2003, s. 74).

M. Benka a M. Benža (1983, s. 18) spomínajú, že hoci spoločenské normy dedinského ľudu vyžadovali prevažne jednotný odev, objavovali sa tu znaky sociálnej diferenciacie. Odev chudobných a bohatých roľníkov sa navzájom líšil nákladnosťou odevných súčiastok. Bohatí mali odev z jemných a drahších materiálov, zatiaľ čo chudobní používali hrubé a lacnejšie materiály na výrobu ľudového odevu.

V. Nosáľová (1982, s. 15) uvádza, že po zániku každodenného nosenia kroja sa na rôzne príležitosti využíva a najdlhšie pretrváva predovšetkým sviatočný odev. Ten je svojou výzdobou, skladbou a líniou súčastí často aj nositeľom regionálnych a lokálnych špecifik.

1.2 Ľudové šperky na Slovensku

Je prirodzené, že šperky boli v ľudovej kultúre Slovenska veľmi obľúbenou súčasťou odevu. Ako tvrdí H. Johnová (1972, s. 7 - 8), s rozvojom slovenskej ľudovej kultúry sa vytvárali aj ľudové typy a formy šperkov, ktoré sa veľmi líšia od klenotov vyšších spoločenských vrstiev. Slovenské ľudové šperky sú v mnohom úplne samostatné a v mnohom sa zase podobajú príbuzným javom v ľudovej kultúre susedných národov. Slovenský ľudový šperk bol prevažne kovový a obsahoval všetky známe typy ozdôb súvisiacich s odevom. Šperk je jav mnohotvárný, historický a geograficky podmienený. V niektorých častiach Slovenska sa nosilo mnoho šperkov, napríklad kovové retiazky na klobúku, pracky na kabaniciach, nápadné pracky na opaskoch, kovové svorky na krpcoch a prstene na rukách. Zatiaľ čo v inom kúte krajiny mal slávnostne oblečený muž iba sponu na košeli alebo prsteň.

Iste už od nepamäti mali ľudia, no najmä dievčatá a ženy silnú túžbu byť krásne a skrášľovať sa. Samozrejme určité ozdoby nosili s obľubou aj muži, no ženské šperky boli oveľa rôznorodejšie a pestrejšie. Šperkom, ktorý nosili aj muži, aj ženy boli jednoznačne prstene (obrázok 4). Tie sa tešili veľkej popularite. Už v minulosti bolo zvykom, aby si

snúbenci dávali zásnubné prstene. Tu mal prsteň nielen okrasnú a dekoračnú funkciu, ale znamenal aj záväzok snúbencov, že sa vezmú.

Ďalším nemenej dôležitým prvkom v slovenských ľudových šperkoch sú určite rôzne ozdoby do vlasov. Keďže ženy nosili na hlavách čepce, bolo potrebné pod ne vhodne pripraviť aj účes. Na takéto účesy sa používali najmä podložky pod čepce alebo takzvaný lúbok (obrázok 7). Ide o pliešok, ktorý sa omotal okolo účesu a takto pripravený účes sa pokryl čepcom. Ženy s obľubou nosili vo vlasoch aj rozličné ihlice (obrázok 5), aby boli ich účesy zaujímavé a skrášlené. Čo sa však týka ozdôb do vlasov, nesmieme zabudnúť ani na mužov. Tí v minulosti s veľkou obľubou nosili dlhé vlasy, ktoré si taktiež radi trošku prizdobili. K mužským ozdobám do vlasov patrili bezpochyby hrebene (obrázok 6), ktoré si upevňovali vo vlasoch. Hrebene do vlasov používali pochopiteľne aj ženy.

Medzi slovenské ľudové šperky môžeme ďalej zaraďovať rozličné náhrdelníky a náušnice, rozmanité spony, či už mužské alebo ženské, retiazky na mužský klobúk. Podľa H. Johnovej (1972, s. 71) sa dokonca ako šperky uvádzajú aj predmety, ktoré mali pôvodne inú funkciu. Napríklad ruženec, ktorý pôvodne slúžil ako pomôcka na modlenie pre tých, ktorí nevedeli čítať ani počítať, sa neskôr stal veľmi obľúbeným šperkom. Ozdobovali sa ním ženy na dedinách aj v mestách, šľachticné aj slúžky takmer od jeho vzniku.

Muži sa radi pýšili rôznorodými prackami na opaskoch (obrázok 8), ktoré boli taktiež považované za šperky, najmä pre svoju originalitu a nápaditosť. Pracky na opasky boli zhotovované predovšetkým z mosadze.

Podľa A. Polonca (1960, s. 7), tvoria dôležitú časť ľudového odevu jeho spínacie súčiastky, no najmä tie, ktoré sa používali v páse. Ľudia ich podľa toho aj volali. Boli to pásy, spínacie remene a opasky. Tieto odevné súčiastky samozrejme prekonávali určité vývojové fázy. Z histórie je známe, že si ľudia pri náročných prácach často spínali svoj odev v páse rôznymi šnúrami. Keď začala byť známa výroba kože, tak sa popri tkaných pásoch začali používať remene a remenné pásy, čiže opasky.

Neoddeliteľnou súčasťou každého oblečenia, či už ženského alebo mužského boli gombíky. Tie boli naozaj často výnimočnými skvostami, pre svoju nápadnosť a rôzne prevedenia. Gombíky boli zvyčajne cínové, no mohli sa vyrábať aj z mosadze.

1.3 Výroba domáceho plátna

Rovnako ako na celom území Slovenska, aj v novomestskom regióne sa od nepamäti pestovalo konope. Na veľkých poliach sa pestoval aj ľan, ale ten sa predával do ľanárskych fabriek a ženy chodili tento ľan trhať, aby si privyrobili nejaké peniaze. Konope sa obvykle pestovalo doma. Z tejto technickej plodiny ľudia vyrábali konopné plátno, no jej olejnaté semená používali na získavanie konopného oleja a tiež v domácom liečiteľstve (Adamicová, B. 2000, s. 11).

Konope bolo technickou plodinou, ktorá taktiež poskytovala textilné vlákna. Konope poznáme poskonné a materné. Poskonné sa trhali v auguste a materné v septembri. Keď ľudia vytrhali konope, tak ho zviazali a na týždeň namočili v koryte starého Váhu, kde bol slabší prúd a nehrozilo odplavenie konôp (kol. autorov, 1998, s. 32).

Samozrejme ľudia mohli získavať vlákna potrebné na výrobu textílií nie len z rastlinného, ale často aj zo živočíšneho pôvodu. Spracovanie vlákien zo živočíšneho pôvodu nám už ďalej detailnejšie popisuje E. Marková (1976, s. 18 – 19): Vlnu, z ktorej sa neskôr v domácom prostredí vyrábalo súkno, ľudia získavali predovšetkým z tzv. valašských oviec. Ich vlna bola hrubá a ostrá. Síce mala táto vlna pri spracovávaní veľmi veľký odpad, patrili valašské ovce medzi najobľúbenejšie, pretože okrem vlny dávali kožušinu, syr mäso a často aj viac krát do roka mali mladé. Ovce sa strihali na jar a na jeseň. Keďže bola jesenná vlna menej kvalitná, často sa zmiešavala s jarnou. Samotný proces miešania a čistenia vlny bol veľmi zdĺhavý. Po očistení vlny od prachu ju oprali a potom ju česali.

Získavanie vlákien rastlinného pôvodu bolo však častejšie a väčšina textílií pochádzala práve z rastlín. Ako hovorí B. Adamicová (2000, s. 11), práca, ktorá súvisela s výrobou plátna zamestnávala ľudí po celý rok. Na jar museli chlapi konope zasieť. Väčšinou sa sialo každý rok na rovnakom poli, tak bolo potrebné ho udržiavať úrodné. Kúsky zeme, na ktorých sa pestovalo konope ľudia volali „konopnice“ alebo tiež „konopišča“. Keď bola pôda dobre pripravená, tak bolo konope schopné vyrásť aj do výšky dvoch metrov. Hlavnou zárukou trvácnosti a kvality konopného plátna bolo dlhé vlákno, ktoré získavali z dlhých stebiel. Konope sa sialo v máji, obvykle na Žofiu, aby narástlo husté a vysoké, ako boli podľa poverý vlasý tejto svätice.

Postup, ako z dorasteneho a vytrhaného konope naši predkovia vyrábali vlákna popisuje B. Adamicová (2000, s. 11 – 12). Konope sa zväzovalo do menších častí, snopcov, tak veľkých, ako sa zmestilo jednej hrste. Snopce boli vejárovité, na spodku rozťahnuté sa poopierali o steny, aby mohli ešte trochu preschnúť. Po usušení sa z nich najskôr odstránilo semeno a potom sa máčali v močidlách. To bolo potrebné najmä kvôli tomu, aby sa po opätovnom vysušení konope ľahšie oddelila drevnatá časť byle od vnútornej vláknitej. A preto sa suché byle lámali „treпали“ na trliciach (obrázok 2). Malé drevnaté úlomky padali pod trlicu. Pri pracovnom postupe bol značný nápor na nohy trlice a preto museli byť veľmi pevné a trvácne. Prevažne boli vyrobené z hrabového alebo zo slivkového dreva. Keď bolo vlákno konopnej byle na trlici dostatočne oddelené od drevnatej časti, celý snopce sa ďalej česal na „hachliach“ (obrázok 3). Česaním sa vlákna nielen čistili, ale sa aj zjemňovali vďaka ďalšiemu deleniu na ostrých klincoch hachle. Opätovným česaním sa vlákna taktiež vytriedľovali na trojakú kvalitu. V ruke zostávali prevažne najkvalitnejšie a najdlhšie vlákna. Kratšie sa zachytávali na hachli a najkratšie padali pod hachľu. Vyhladené a roztriedené vlákna sa podľa dĺžky na jednom konci zväzovali do hlavičky, aby sa nezauzlili.

B. Adamicová (2000, s. 12) popisuje postup domácej výroby priadze nasledovne: Zviazané vlákna podľa dĺžky sa nazývali kúdele. Každý z troch druhov kúdelov sa ďalej spracúval pradením na kolovrate na priadzu. Kúdeľ si priadka priviazala na praslicu, odkiaľ si ju jednou rukou v rovnomernom množstve sťahovala a druhou rukou vlákna medzi prstami stáčala. Pri tejto práci si priadky prsty zvykli popľúvať. Aby sa im lepšie tvorili sliny, tak väčšinou žuvali sušené ovocie. Kolovrátok ženy poháňali tak, že jednou nohou našliapavali na pedál, z ktorého bol na druhom konci zabezpečený prenos pohybu na koleso kolovratu. Pohyb kolesa pomocou dvoch nití prenášal pohyb na cievku, na ktorú sa už rovnomerne prenášala priadza.

Ako hovorí J. Ušák in J. Michálek (1983, s. 125), konopné alebo ľanové nite, ktoré už boli spradené, sa z cievok či vretien zvíjali do pradien. Takto pripravené pradená sa potom prali, upravovali, bielili alebo zjemňovali varením, čo buď robievali ženy doma, alebo pradená nosievali ku kadlecovi, aby ich spracoval. Kadlecov, čiže remeselníkov, ktorí spracúvali pradená, bolo v minulosti veľa.

Keď už naši predkovia mali z vypestovaného konope vyhotovenú priadzu, bolo treba z nej utkať látku, z ktorej by si mohli ďalej zhotoviť odev. Tkaniny sa vyrábali na

krosnách, ktoré si ľudia taktiež zostrojovali doma sami. Postup výroby tkanín nám približuje B. Adamicová (2000, s. 12). Priadzu na krosná upevňovali väčšinou muži, ale existovali aj ženy, ktoré dokázali zvládnuť túto prácu. Na krosnách dokázali tkáčky utkať rôzne druhy väzieb. Napríklad plátňovú väzbu, keprovú, ripsovú aj atlasovú väzbu. Šírka útku bola 70 cm.

Z najkvalitnejších vlákien, ktoré sa nazývali „povesná“, sa vyrábali najkvalitnejšie nite aj plátno. Hovorilo sa mu „konopné“ plátno, alebo aj „povesnové“ plátno. Bolo tenké, povrch malo hladký. Prevažne sa z neho šil ženský odev, ako napríklad: kasanky, rukávce, zástery, pokrývky na hlavu, plachty, prestieradlá na posteľe a na mŕtvych, podchlebaký (Adamicová, B. 2000, s. 12).

Plátno druhej kvality bolo už o niečo hrubšie. Ľudia ho nazývali aj ako „kúdelné“. Šil sa z neho mužský odev, posteľná bielizeň, ženské rubáše a uteráky. A napokon plátnu poslednej, tretej kvality sa hovorilo „vrchovicové“. Používalo sa na zhotovovanie textílií potrebných pre prácu roľníka: vrecia, plachty najrôznejšieho použitia ako trakovice na trávu, na šústie, k siatiu obilia, ale kapsy na jeden trak cez plece, nosené z veľkou oblúbou (Adamicová, B. 2000, s. 12).

Ako hovorí J. Ušák in J. Michálek (1983, s. 126), rozvoj textilného priemyslu pochopiteľne veľmi zásadne zasiahol do domácej výroby plátna a ovplyvnil tak aj spôsob odievania. Plátno, ktoré si ľudia zhotovovali doma dosahovalo maximálnu šírku 75 cm, čo malo vplyv aj na strihy šatstva. Kupované látky, ktoré vyrábali stroje sa postupom času vyrábali širšie, čo ľuďom dovoľovalo používať nové strihy na oblečenie.

Niet pochýb o tom, že kupované plátno začalo byť u ľudí veľmi obľúbené a z domácej výroby sa postupne začalo upúšťať. Plátno sa však naďalej doma vyrábalo najmä v chudobných rodinách, ktoré si kupované látky nemohli dovoliť.

2 Okolie Nového Mesta nad Váhom

Nové Mesto nad Váhom je okresné mesto, ktoré leží na rozhraní stredného a dolného Považia. V okolí sa nachádza veľmi pekná príroda, veľa hôr a lesov. Mesto je z obidvoch strán obklopené pohoriami. Pri pohľade na západ môžeme vidieť posledné výbežky Malých Karpát a Považský Inovec a z opačnej strany mesto obklopujú Biele Karpaty. Mesto leží pod najvyšším položeným vrchom Bielych Karpát, Veľkou Javorinou (970 m), ktorá je s obľubou vyhľadávaná slovenskými i českými turistami, pretože vrch leží na hranici s Českou republikou. Veľká Javorina je v zime navštevovaná hlavne kvôli lyžiarskemu stredisku a v lete kvôli nezabudnuteľnej turistike alebo sa tu konajú aj rôzne podujatia. Neďaleko Nového Mesta nad Váhom sa nachádza aj najnižšie položené lyžiarske stredisko na Slovensku, Kálnica. Pokiaľ spomíname lyžiarske strediská, rozhodne by sme nemali zabudnúť Bezovec, Považský Inovec a mnohé iné.

Novomestský okres nie je príliš veľký, no napriek tomu je plný rôznorodých kultúrno-historických pamiatok a skvostov. Nachádza sa tu napríklad zrúcanina hradu Beckov alebo Tematín a taktiež hlavne filmom a povestnou Bátoričkou veľmi preslávená zrúcanina hradu Čachtice. Ďalej tu môžeme vidieť veľké množstvo kostolov a kaplniek. Z okolia pochádza nemálo slávnych a známych rodákov, ako je napríklad Ľudmila Podjavorinská, Jozef Hollý, Martin Rázus a mnohí iní. História regiónu je každopádne veľmi bohatá.

V okolí mesta sa nachádza veľké množstvo dedín, osád a začínajú tu aj kopanice. A práve z okolia Nového Mesta nad Váhom pochádzajú aj značne neobvyčajné historické dobové odevy. Môžeme spomenúť napríklad kroj z obce Lubina, ktorý je na celom území Slovenska preslávený svojou povestnou kruhovou výšivkou, ktorá sa nikde inde nevyskytuje, len v tomto regióne. Rovnako aj kroje z okolia Krakovan, Podolia a Piešťan sú známe ako najbohatšie zdobené kroje na západnom Slovensku. Ich výšivky sú dôkladne prepracované a objavujú sa prevažne v žltej alebo oranžovej farebnosti. Ojedinele sa môže vyskytnúť aj červená farba. Taktiež aj neďaleké mesto Myjava je známe svojimi typickými krojmi v modrej farebnosti, ktoré sa vyskytujú len v myjavskom regióne sú pre túto oblasť špecifické.

Ako tvrdí Z. Beňušková a kol. (2005, s. 89), ľudový odev v regióne je rozmanitý a tvorí predel medzi nížinným plátenným a horským súkenným typom. Najviac sa tu zachovali

rôzne formy pletenej a súkennej obuvi a rozličné druhy rovných ovinovacích súčastí v ženskom odevu.

Obyvateľstvo regiónu oplývalo veľkým výtvarným talentom, ktorý sa značne prejavil aj na ľudovom odevu. Napríklad obce ležiace v údolí Váhu od Nového Mesta nad Váhom po Piešťany mali podobný variant kroja, ktorý bol známy pod názvom piešťanský. Tento kroj je jedným z najbohatšie zdobených krojov západného Slovenska a oplýva veľmi vyspelou vyšivačskou technikou. Piešťanský typ kroja sa dokonca v prevej polovici 20. storočia stal reprezentačným slovenským krojom, hoci sa v samotných Piešťanoch nenosil už od konca 19. storočia (Beňušková, Z. a kol. 2005, s. 56).

Podľa Z. Beňuškovej a kol. (2005, s. 57), mali v ľudovom odevu najneskôr od 18. storočia tradíciu aj čipky. Do konca 19. storočia bol v regióne dominantný typ čipky, ktorej sa hovorilo – novomestská. Koncom 19. storočia sa z obce Krajné, ktorá sa nachádza na západnej strane Malých Karpát, začala rozširovať tzv. vláčková (tylová) čipka, prevzatá z Čiech. Piešťanské čipky boli zase známe veľmi sýtou farebnosťou. Najviac zastúpené boli farby žltá, oranžová, červená a doplnené zvykli bývať zlatou alebo striebornou niťou.

V prílohe na obrázku 1. môžeme vidieť mapu novomestskej oblasti pre lepšie zorientovanie sa v regióne.

3 Ľudové kroje v Bošáckej a Lieskovskej doline

V. Nosáľová (1982, s. 55) uvádza, že obce nachádzajúce sa v Bošáckej a Lieskovskej doline (Bošáca, Nová Bošáca, Haluzice, Moravské Lieskové, Zemianske Podhradie a Dolné Sŕnie) odevom nadväzujú na susednú myjavskú oblasť, no taktiež majú mnohé spoločné prvky aj s odevom v okolí Trenčína. Oblasť Bošáckej a Lieskovskej doliny mala úzke kontakty aj s Moravou, čo taktiež zapríčinilo veľa spoločných častí v odevu. Niektoré prvky myjavského kroja môžeme nájsť zlúčené v moravskolieskovskom. Napríklad riasené „rubáše“, krátke riasené rukávce, ovinovacie nezošité sukne alebo dlhé šatky na hlavu. V ženskom odevu tu prevláda biela farba plátna s typickou výšivkou (plochý steh podľa predkreslenia).

3.1 Nová Bošáca

Nová Bošáca je obec, ktorá leží v Bošáckej doline. Bošácku dolinu tvoria obce Nová Bošáca, Bošáca, Zemianske Podhradie a Trenčianske Bohuslavice. Bošácka dolina sa tiahne od Váhu až po tretí najvyšší vrch Bielych Karpát, Veľký Lopeník (912 m). Obec Nová Bošáca sa stala právoplatnou obcou len nedávno, má asi 50 rokov. Pôvodne tu boli len kopianice, ktoré sa v okolí Novej Bošáce stále rozprestierajú. V okolí sa teda nachádzajú osady, ako Šance, Predpoloma a rôzne iné.

Obec sa nachádza asi len 5 km od hraníc s Českom. K obci patrí presne 23 osád, ktoré tu postupne vznikali od 17. storočia po bitke na Bielej hore a tvorili ich vyhnanci z Čiech a Moravy. Obec a jej oblasť je charakteristická malebnou prírodou, ktorá ukrýva veľké množstvo výnimočnej fauny a flóry, vďaka čomu je z hľadiska turistiky veľmi vyhľadávanou lokalitou (Valois, 1995, s. 33).

3.1.1 Ženský ľudový kroj v Novej Bošáci

Ako spomína P. Kravarčík (2010, s. 65), tento kroj je pútavý a pôsobí sviatočným dojmom (obrázok 9). Je však veľmi náročný na zhotovenie a jeho údržba je ešte náročnejšia. A práve z daných dôvodov a tiež kvôli zmene životného štýlu po 2. svetovej vojne prišlo u žien k zmene v odievaní. „Rubáše“, nepraktické „okolky“ a rukávce vystriedali sukne. Nosenie novobošáckeho kroja postupne zaniklo. V 60-tych rokoch 20. storočia sa ešte kroj občas objavoval, ale už len veľmi ojedinele.

Najstaršie ženy Folklornej skupiny Novobošáčan (nar. V rokoch 1894 až 1901) in P. Kravarčík (2010, s. 65) popísali jednotlivé súčiastky, úpravu a použitie ženského odevu

nasledovne: Základnou súčiastkou odevu je „rubáš“. Šili ho z konopného plátna tkaného doma. Bol pod kolená a hore siahal pod pazuchy. Cez plecia bola krížom pretiahnutá „žinka“, ktorá ho držala. Tá bola spletená z troch kusov plátna. V poslednej dobe sa namiesto „žinky“ nosí širšia šnúrka. „Rubáš“ vo výške prs a na chrbte, tzv. „oplecie“ bol tkaný tak, že sa striedali širšie červené a užšie biele pruhy. Predná časť „oplecia“ (na šírku prs) sa nazývala „nášivek“. „Oplecie“ bolo farebné, lebo tvorilo vrchnú časť odevu. Celý „rubáš“ pozostával vlastne z troch častí: zo sukne, „oplecia“ a „nášivku“. Na „rubáš“ sa zozadu uväzoval drobno plisovaný „okolek“ (sukňa) z bieleho plátna. Pás „okolka“, tzv. „forma“ bol vyšívaný. Pod „formou“ bol okolo 4 cm široký, husto nazberaný pruh „zbiermo“. Dolné rohy „okolka“ „krillá“ sa vyväzovali hore do výšky asi 25 cm. Na „okolek“, ktorý siahal len po boky sa obliekla „zástera“. Bola buď z bieleho plátna, alebo čierneho glotu. Prostriedkom „zástery“ (zvisle) bola všitá široká (10 cm) farebná stuha alebo „štikeraj“. Popritom boli vyšívané „perá“ a to v rohu jedno veľké, vodorovne tri a zvisle rovnako tri. Na starších „zásterách“ bývalo ešte obyčajne o jedno malé pierko viac. Spodný okraj zástery bol lemovaný čipkou. Pás „zástery“ „obojek“ býval z kupovanej farebnej stužky a rovnako aj traky, ktorými sa „zástera“ vzadu uväzovala. „Zástera“ bývala kratšia, aby bolo spod nej vidieť „rubáš“.

Ako hovoria ženy Folklórnej skupiny Novobošáčan (nar. v rokoch 1894 až 1901) in P. Kravarčík (2010, s. 66), ďalšou súčasťou odevu boli „rukávce“. Sú z bieleho plátna. Pri krku pod „obojkom“ (vyšívaným) bol veľmi drobno nazberaný – asi 3 cm široký pás „zbiermo“. Rukávce sa zapínali pri krku na háčik. Rukávy boli široké, nazberané a siahali nad lakte. Boli zakončené „límcom“ z úzkej kupovanej kvetovanej stuhy, ktorá farebne ladila s výšivkou. Pod plecom na rukáve bol pás výšivky „prolánka“ dlhý okolo 18 cm a široký asi 10 cm. Podľa toho koľko farieb obsahovala výšivka sa volala „dvojím“, „trojím“ a „šelijakým“. „Prolánke“ „šelijakým“ hovorili aj „namlúvaná“. Keď bola „prolánka“ vyšívaná zlatou, striebornou niťou „šíkovicou“ a niťou čiernou, hovorili „čiernym bleskom“.

S odievaním žien do krojov pochopiteľne súvisí aj úprava vlasov. Ženy si upravovali vlasy pomocou handrovej „grgule“. Na „grgulu“ sa dával čepiec. Nad čelom býval na čepci vyšívaný pás - „tablička“, ktorá zvykla byť aj oddelene. Zátylie a temeno „površky“ na čepci bývali bez výšivky alebo bohato vyšívané. Vyšívané sa zvykli nosiť pod „tylanger“ (tylové rožky), alebo pod „škróbku“ – z molu. „Površky“ boli vždy vyšívané ako „prolánky“. „Rožky“ (šatka zvláštne uviazaná) bývali „šifónové“. Na slávnostnejšie

príležitosti sa nosili červené „rožky“, uviazané z červeného „tureckého“ ručníka. Slávnostné boli „tylangre“ a „škróbky“. „Škróbka“ bol až 3 m dlhý molový pás, na koncoch vyšívajú „lopatkovou“ výšivkou, zdobený paličkovými čípkami a viazal sa zvláštnym spôsobom okolo hlavy. Vzadu z rožkov „škróbky“ a „tylangra“ visela vyšívajúca sedliacka široká stuha. Ako obuv nosievali ženy z Novej Bošáče čierne čižmy - „štýble“ na vysokom opätku. Na päte bol štepovaný rozmarín (zelený alebo mohol byť aj žltý) (Kravarčík, P. 2010, s. 66).

Ako hovorí P. Kravarčík (2010, s. 66), staré ženy zvykli na smútok nosieť „pobielový“ odev. Odlišoval sa od obyčajného tým, že výšivky boli len žlté, čierne, oranžové alebo červené na bielom podklade. Alebo sa na smútok nosila aj čierna „zástera“ s bielymi „perami“.

V Bošáckej doline a v okolí Novej Bošáče zvyknú bývať veľmi tuhé zimy. Preto pochopiteľne bol nevyhnutnou súčasťou ženského šatníka aj kroj určený do chladného počasia. P. Kravarčík (2010, s. 66) uvádza, že sa v zime nosili zamatové kabátiky (zväčša boli čierne, ale mohli byť aj tmavomodré) a „mentíky“ (mentieky). Bol to ovčí kožuch zvrchu pošitý svetlým, belasým súknom. Olemovaný bol čiernym „jahňatom“. Mentíky sa nosievali s veľkou obľubou, hlavne v sviatky. Boli rovnako ženským, ako aj mužským oblečením. Na jar sa zase nosila biela „džobkovaná kacabajka“ a do kostola brúskový s krídelkami, „hajtášový“ kabát z bieleho súkna olemovaný modrou šnúrou. Keď kabát zmokol býval tvrdý a volali ho „deščennák“ (niekedy ho nosili aj muži).

Ako tvrdí P. Kravarčík (2010, s. 66), v obyčajný robotný deň chodievali ženy oblečené v podstate rovnako ako na sviatok, len ich odev bol obnosený, zodraný a ošúchaný. No varianta kroja bola identická so sviatočným krojom. Na sviatok mali ženy oblečenie zachovalé, pretože ho mali doma starostlivo uložené a nosievali ho len výnimočne, vo sviatočné dni. Do roboty mala žena „rubáš“ a „zásteru“ – „futku“, ktorú si uväzovala dopredu i dozadu („okolek“ však nenosila). Potom už nosili sukne z tmavého „kartúnu“. Ako obuv používali niekedy krpce.

Dievčenský odev sa od ženského líšil len tým, že dievky na hlave nenosili čepce, ale stuhy vo viacerých farbách a na ne si dávali „rožky“. Malé dievčatá na robotný deň nosili krpce, „okolček“, namiesto „formy“ mali „šnúročku“. Na hlave nosili „ručník“ uviazaný pod bradou alebo stužku. Malí chlapci zvykli nosiť „galvotky“ z domáceho konopného plátna, košielku a krpčky (Kravarčík, P. 2010, s. 66).

3.1.2 Mužský ľudový kroj v Novej Bošáci

Najstarší muži s folklórnej skupiny Novobošáčan (nar. v r. 1906) in P. Kravarčík (2010, s. 66) popísali jednotlivé súčasti, úpravu a použitie mužského odevu nasledovne: Mužský sviatočný odev pozostával z košele, ktorá bola pri krku zdobená vyšívaným obojčekom, ten býval väčšinou čierno – biely, tiež úzkou výšivkou rovnakej farby. Pri krku si ju muži zaväzovali na mašličku. Nohavice boli svetlé (bledomodré) z vlneného súkna s „kalmakom“, t. j. podšivkou. Zdobené boli šnúrkami. Súkno na nohavice sa kedysi „valchovalo“ aj v obci Nová Bošáca, dnes ho už obyvatelia kupujú na Morave. „Pruceľ“ – svetlý, bol z rovnakého materiálu ako nohavice. Siahal po pás a bol zdobený guľatými mosadznými gombičkami. Okolo gombíkových dierok a spodný okraj bol vyzdobený výšivkou „kamrholom“. Klobúk „brúsek“ bol malý čierny s vyhrnutou strieškou. Zdobený býval úzkou stužkou. Klobúky sa v minulosti vyrábali na Starej Turej, asi 30 km od obce.

Ako hovoria najstarší muži folklórnej skupiny Novobošáčan (nar. v r. 1906) in P. Kravarčík (2010, s. 66), čižmy, ktoré boli súčasťou mužského novobošáckeho kroja a dopĺňali ho, sa nazývali „štýble“. Boli čiernej farby a s koženým gombíkom na päte. Gombík nemal len okrasnú, ale aj praktickú funkciu. Slúžil na zachytenie pri vyzúvaní čižmy. V zime sa u mužov nosili „brúskové – hajtášové“ kabáty z ovčej vlny. Na sviatok muži nosili aj „mentíky“, ktoré sme už spomenuli pri ženskom novobošáckom kroji.

Podľa najstarších členov folklórnej skupiny Novobošáčan (nar. v r. 1906) in P. Kravarčík (2010, s. 66) sa pracovný deň nosili biele, vlnené nohavice. Tieto sa vyrábali doma a boli len veľmi málo vyšívané. Kabáty mali „hajtášové“ z rovnakého materiálu, ako nohavice. Cez leto chlapi chodili v konopných „gacách“, ktoré boli dolu široké asi 30 cm. Zvláštnosťou je, že sa niekedy zvykli nosiť do roboty aj sviatočné nohavice, pričom si ich muži obrátili naruby. Košele boli konopné, so širokými otvorenými rukávmi. Obuté mali krpce. Do nich sa nosievali „otáčky“ až pod kolená. Krpce sa pripeňovali „švihlami“ t. j. koženým pásikom. Sviatočný odev si muži dávali zväčša šiť krajčírom. Na chladné dni patrila k mužskému odevu aj súkenná „halena“.

3.1.3 Detský odev v Novej Bošáci

Rodičia svoje deti už od narodenia odievajú veľmi skromne a úsporne. Nebolo ničím výnimočným, keď sa na obliekanie detí použilo už viackrát použité konopné plátno alebo obnosené súkno. Využívali sa tiež staré časti obnoseného odevu po starších súrodencoch a postupne sa dorastajúce deti obliekali obnosenými oblekmi po rodičoch. Rodičov k tomu viedla skúsenosť, že tvrdé domáce konopné plátno nosením a praním časom zmäkne a je preto najvhodnejšie aj pre novonarodené deti. Druhou a hlavnou príčinou bola zlá ekonomická situácia rodiny. K využívaniu obnoseného šatstva a obuvi ich nútila najmä chudoba. Detskému oblečeniu sa nevenovala takmer žiadna pozornosť. V zime boli deti väčšinu času na peci, takže teplé oblečenie veľmi nepotrebovali a v lete ich rodičia obliekali do obnoseného šatstva. To, že deti chodili bosé bolo úplne bežné. Povinná školská dochádzka bola zavedená až po 1. svetovej vojne, v roku 1922. Práve vtedy už začali byť rodičia nútení zabezpečiť deťom lepšie oblečenie a obuv. Dovtedy sa tým nikto nezaoberal. Po prvej svetovej vojne už bolo možné aj na trhu kúpiť oblečenie pre deti (Kravarčík, P. 2010, s. 67).

Ako uvádza P. Kravarčík (2010, s. 67), úplne prvým kojeneckým odevom bol kus vypraného konopného plátna, do ktorého dieťa zavinuli. Keď už dieťa začalo chodiť, rodičia ho obliekali do čiastočne upraveného starého šatstva po starších súrodencoch. Dospievajúce deti obliekali do obnosených šiat po dospelých členoch rodiny. Čo sa týka obuvi, keďže boli deti v zime doma a na peci, nemuseli sa obúvať a v lete chodili bez problémov bosé.

P. Kravarčík (2010, s. 67) hovorí, že už od začiatku 20. storočia používali deti nižšie uvedené časti odevu. Ženy – matky boli vzdelanejšie a tak ešte pred narodením chystali výbavičku pre dieťa. Napríklad košielku, čepček, obliečku na podušku, „poviňák“ a do zásoby plienky zo starých vypratých plachiet. Na krst sa deti nosievali pod peknou „dekou“ o rozmeroch 80 x 80 cm z brokátu. To mala za úlohu zabezpečiť krstná matka. Keď sa dieťa učilo chodiť, ušili sa mu plátenné šatôčky. Tie nosili rovnako dievčatá, ako aj chlapci. Šatôčky sa zapínali na chrbte 4 – 5 gombíkmi. Nazývali ich „sukénka“. V tomto oblečení chodili deti až troch, štyroch rokov. V neskoršom veku sa chlapcom šili nohavičky zo starších odevov. Pokiaľ chlapci neišli do školy, tak boli nohavice s nezošitým rozkrokom. Spodná bielizeň pozostávala z úpletových nohavíc spojených s driekovou časťou dlhými rukávami. Zapínali sa dolu chrbtom gombíkmi, vzadu

roztvorené, volali ich „trigi“. Dievčatá obliekali ďalej do „sukénky“, ale už bola vzadu zošitá. Keď malo dievča 12 rokov, začínalo sa obliekať rovnako, ako dospelé ženy. Začiatkom 20. storočia sa začal používať aj pletený odev – sveter, ľudovo bol nazývaný „svjedrik, svjéder, svéder“ a objavili sa aj zimníky „mantlíky“. Čo sa týka obuvi detí, tak pred 150 až 200 rokmi v majetnejších rodinách nosili deti krpce. Väčšinou však, ako sme už spomínali, chodili bosé. Až na začiatku 20. storočia pribudol nový druh obuvi, a tým boli kožené šnurovacie topánky. Neskôr sa nazývali aj „gumáky“. Aby vydržali čo najdlhšie, kupovali ich deťom niekedy až o dve čísla väčšie.

Veľmi podobný kroj, aký sa nosil v Novej Bošáci, mali aj v susednej obci Bošáca, a v obciach Dolné Srnie a Moravské Lieskové. Bolo to spôsobené tým, že všetky spomínané obce, Bošáckej aj Lieskovskej doliny, existovali takmer 450 rokov pod spoločným Beckovským panstvom. Preto sa aj ich život odvíjal rovnakým spôsobom a taktiež sa aj obliekali do podobných krojov (Kravarčík, P. 2010, s. 67).

3.2 Bošáca

Obec Bošáca leží asi 10 km severne od Nového Mesta nad Váhom a nachádza sa v Bošáckej doline podobne ako Nová Bošáca, čo je zrejme už aj zo samotného názvu obcí. Bošáca je od Novej Bošáce podstatne staršia. Nová Bošáca bola ešte pred päťdesiatimi rokmi súčasťou Bošáce a bola považovaná za kopanice. Bošáca je na Slovensku jednoznačne známou obcou najmä vďaka preslávenej Bošáckej slivovici, no môže sa pochváliť aj rozsiahlym kultúrnym dedičstvom.

3.2.1 Ľudový kroj v Bošáci

Už na úvod by sme mali povedať, že bošácky kroj (obrázok 10) je nesmierne podobný s krojom z Novej Bošáce. Je to iste spôsobené aj tým, že Nová Bošáca bola v minulosti súčasťou Bošáce, ale i tým, že obce bošáckej a lieskovskej doliny mali podobnú históriu. Ženský kroj sa v podstate nelíši vôbec, alebo aspoň žiadne rozdiely nie sú známe. Nepatrnú odlišnosť by sme mohli nájsť len v mužskom kroji, čo je raritou. Väčšinou sú odlišnosti práve v ženských ľudových krojoch.

Mužský kroj v Bošáci je rovnako ako novobošácky kroj celý ladený do modrej farebnosti. Bošácka farebnosť mužského je o odtieň tmavšia. Avšak zreteľnejší rozdiel môžeme vidieť na tkanici, ktorou si muži priväzovali košeľu pri krku. V Bošáci je spomínaná tkanica bielej farby, zatiaľ čo v Novej Bošáci je s obľubou využívaná červená,

výraznejšia farebnosť. Spomínaný rozdiel je však jediný, ktorý sa na kroji nachádza. Inak je bošácky kroj úplne zhodný s novobošáckym, či už hovoríme o ženskom alebo mužskom kroji.

Bošácky kroj nám bližšie popisujú J. Staňková a L. Baran (2004, s. 88). Pre bošácky kroj je typická krátka vrchná košielka. Na prieramkoch rukávov býva prišitá bohatá rastlinná výšivka a rovnaká sa nachádza aj na úzkom stojatom golieriku. Ženský čepiec pokrýva dlhá obradná šatka, ktorej konce na chrbte zdobí vložka z dvojfarebnej vláčkovej čipky. Na obrázku 12. môžeme pod rukávom vidieť farebný tkaný pruh na „rubáši“ (spodnej košeli). Ten dotváral zvláštnu stavbu krojov v horskej oblasti v okolí Trenčína. Ženy nosili namiesto sukne bielu, riasenú zadnú zásteru a čiernu, farebne vyšívanú prednú zásteru.

Aj v bošácky kroj býva často vyzdobovaný čipkami. Ako hovorí E. Marková (1957, s. 99), bošácke čipky sú prevažne mierne čipky pásikové. Bošácka čipka je asi 6 – 7 cm široká a vždy sa vyskytuje s úzkou mnohopárovou vložkou a trochu širšou pásikovou. Farebné kombinácie sú zväčša kontrastné.

3.3 Moravské Lieskové

Obec Moravské Lieskové leží približne 8 km od Nového Mesta nad Váhom severozápadne. Nachádza sa v Lieskovskej doline a je poslednou slovenskou obcou pred hranicami s Českou republikou a od hraníc ju delí necelých 9 km. Moravské Lieskové je pomerne veľká obec a patria k nemu aj rozličné osady, napríklad Brestové alebo Bučkovec.

Ako hovorí B. Adamicová (2000, s. 9), názov obce „Moravské“ sa dá vysvetliť podľa hraničnej polohy s Moravou a názov „Lieskové“ je vytvorený tiež opodstatnene a to podľa bohatého výskytu liesok na stráňach katastra obce.

Podľa O. Valois (1995, s. 32), sú v obci Moravské Lieskové aj bohaté archeologické náleziská z mladšej doby bronzovej.

3.3.1 Ľudový kroj v Moravskom Lieskovom

Nie je ničím výnimočným, že susedné obce sa v prvkoch, ktoré sa nachádzajú na krojoch podobajú a vzájomne ovplyvňujú. Ako sme už v predošlom texte spomenuli, obce Bošáckej a Lieskovskej doliny patrili dlhé roky pod rovnaké panstvo, čo malo za dôsledok

aj podobnosti v obliekaní. Pokiaľ by sme si mali porovnať kroj z Novej Bošáče, ktorý sme popísali do najmenších detailov, s krojom v Moravskom Lieskovom (obrázok 15), veľa odlišností by sme márne hľadali. Ba skôr môžeme tvrdiť, že kroje sú priam na nerozoznanie podobné. Tieto dve obce sú živým dôkazom toho, že pokiaľ dediny v minulosti patrili dlhé storočia pod rovnaké panstvo, v tomto prípade konkrétne pod Beckovské, ich odev je podobný.

Pochopiteľne sa kroje môžu od seba líšiť farebnosťou. No ani v rámci jednej obce nemáme kroje len v jednej farbe. Vždy existuje viacero farebných prevedení krojov, najmä ženských. Nepatrný rozdiel v krojoch by mohol byť azda len vo výšivke, ktorá sa nachádza na rukávcoch a stojačiku. V Novej Bošáci boli obľúbené kvetinové vzory výšiviek, ktoré boli skôr oblejšieho charakteru. Zatiaľ čo v Moravskom Lieskovom bola na rukávcoch a stojačiku preferovaná skôr striedmejšia, geometrickejšia a hranatejšia výšivka.

Čo sa týka mužských krojov v Novej Bošáci a v Moravskom Lieskovom, prakticky sa od seba nelíšia vôbec. Farebnosť je vždy rovnaká, bledomodrá. Nohavice sú zdobené rovnako šnúrkou, ktorá môže byť trošku tmavšia od farby nohavíc, alebo sa v Moravskom Lieskovom vyskytuje aj zdobenie šnúrkou, ktorá má zlatistú farbu. Vrchná časť kroju je taktiež obdobná.

4 Ľudové kroje spod Veľkej Javoriny

4.1 Lubina

Obec Lubina sa nachádza asi 10 km severozápadne od Nového Mesta nad Váhom smerom na Starú Turú. K obci patria rozsiahle kopanice rozprestierajúce sa po okolí, ako napríklad Hrnčiarové alebo Podkozince. Z obce Lubina je už len na skok na najvyšší vrch Bielych Karpát Veľkú Javorinu (970m).

4.1.1 Ženský lubinský kroj

Spodná bielizeň bola ušitá väčšinou z konopného plátna a mala tvar mierne rozšírenej košele bez rukávov. Tento kus oblečenia sa nazýva rubáš. Jeho horná časť bola užšia, zvykla obopínať driek. Na nej bol utkaný vzor z červenej nite asi do výšky 10 cm nad pásom a nazýval sa „priedka“. „Rubáš“ pridržala pevná konopná šnúrka, ktorá bola preložená krížom ponad plece. Nahé ramená a ruky boli po lakte zakryté rukávcami, ktoré boli pôvodné z konopného plátna. Neskôr sa už vyrábali aj z jemnejšieho priesvitného materiálu. Bohaté riasenie rukávov sa zbiehalo okolo stojateho límca na oplecku. Vrchné časti rukávov (proánky) a stojatý límec boli veľmi bohato zdobené výšivkou stonkovým stehom. Pre lubinský kroj je charakteristický kruhový motív v ornamentike (obrázok 19). Tento motív sa v okolí Lubiny vyšival v takom zoskupení, s akým sa nikde inde na Slovensku nestretne. Ornament predstavoval kruhy a dierky, pripomínajúce rastlinné motívy. Široké rukávy boli zachytené stuhou nad lakťami. Stuhy mohli byť rôznych farieb, zvyčajne však ladili s farebnosťou kroja. Funkciu živôtika spĺňala vesta (kamizol) z tmavšieho plátna a s husto našitými drobnými gombíkmi (Fraňová, Ľ. – Hrabovská, O. 1992, s. 62).

Ako hovorí Ľ. Fraňová a O. Hrabovská (1992, s. 62), spodná riasená sukňa (spodnica) bola pôvodne tiež z konopného plátna. Na ňu sa pevne opásala vrchná sukňa, ktorá bola zvyčajne z tmavšieho nariaseného plátna. Vpredu bola užšia predná sukňa (zástera). Na spodnici pod zásterou zvyklo byť našité plátenné vrecko. Dĺžka sukne siaha na najstarších fotografiách až takmer po členky. No môžeme sa stretnúť aj s kratšími variantmi sukni.

Lubinské ženy používali ako obuv súkenné papuče a vo sviatok zvykli nosiť kožené čižmy. Sviatočným oblečením, najmä mladých žien, bola biela riasená sukňa z tenkého materiálu (fjertuška). Vrchný ľahší kabátik bol z plyšu, vypasovaný do drieku a nazýval sa

„kacabaja“. Väčší kabát z hrubšieho súkna ľudia volali „ratyn“. Na hlave mala žena šatku (ručník), ktorá bola špeciálne uviazaná do uzla vzadu. Neskôr bola šatka lemovaná aj čipkou. Upevnenie vlasov a šatky zabezpečovala „grgula“, širšia šnúrka ukončená tenkými paličkami. Vytvárala náznak rožkov pri viazaní šatky. Ženský sviatočný odev dotváral preložený obrúsok z konopného plátna, ktorý si ženy zvyčajne prevesili cez ruku (Fraňová Ľ. – Hrabovská O. 1992, s. 62 – 63).

Porovnanie ženského lubinského a novobošáckeho kroja: Ženský lubinský kroj (obrázok 18) je síce od novobošáckeho odlišný, no zaiste i tu nájdeme pár podobností, ktoré majú opodstatnenie v ďalekej histórii. Ako iste vieme, čím ležia obce bližšie k sebe, alebo majú podobnú históriu, je aj vzhľad kroja blízky. Nová Bošáca je od obce Lubina vzdialená približne 25 km, takže môžeme povedať, že susedné obce to nie sú a história ich pravdepodobne rovnaká nespája. No neležia od seba ani stovky kilometrov a preto kroje nie sú na pohľad príveľmi rozdielne.

Ako prvý významný rozdiel môžeme uviesť čepiec. Kým v Novej Bošáci je čepiec výrazne jednoduchý, tak lubinský čepiec je priam do očí bijúci svojou originalitou a nevšednosťou. V Novej Bošáci nosili ženy jednoduchý čepiec, ktorý zvykol mať nad čelom vyšívaný pás a ostatok čepca bol bez výšivky alebo bol taktiež celý čepiec bohato vyšívaný. Čepiec si ženy z Novej Bošáče pokladali na tylové rožky, ktoré čepcu dodávali špecifický tvar. Lubinský čepiec sa s novobošáckym zhodoval v tom, že tiež mal náznak rožkov, ktorý zabezpečovala „grgula“. No už na pohľad je odlišný. Čepiec je lemovaný bohatou, širokou a naškrobenou čipkou, ktorá mu dodáva svojský charakter a čepiec vzdialene pripomína netopiera. Lubinské čepce nie sú v žiadnom prípade jednofarebné, hoci u novobošáckych sa to stať mohlo. Lubinské ženy vždy krášlili čepce, ktoré boli bohato zdobené pestrofarebnými kvetovanými motívami.

Podobnosť medzi krojmi sme našli v ženskej košeli. Aj v Novej Bošáci, aj v Moravskom Lieskovom mali ženy stojatý límec, ktorý bol bohato zdobený výšivkou. Síce lubinská výšivka bola vyšívaná typickým kruhovým motívom a novobošácka mala úplne iný charakter, nepatrná podobnosť je tu zrejماً. Taktiež sú v oboch krojoch bohatou výšivkou zdobené vrchné časti rukávov. Rukávy sú pri oboch krojoch široké nad nad laktami stiahnuté. V Novej Bošáci však boli stiahnuté stuhou, ktorá bola k nim prišitá, zatiaľ čo lubinské ženy si ich sťahovali stuhou, ktorá ku kroju nebola žiadnym spôsobom pripevnená. Ale charakter rukávov je podobný. Rozdiel je v blúzach snád len

v tom, že novobošácke ženy si ich pri krku zapínali na obyčajný háčik, ktorý nebol z diaľky ani viditeľný, kým lubinské ženy si ich pri krku zapínali výraznou sponou alebo brošňou, ktorá mala jednak praktickú, ale i dekoračnú funkciu. Nemali by sme zabudnúť ani na dĺžku košeľe, ktorá je pri oboch krojoch krátka, siaha sotva len do úrovne prs. Rozdiel je však v tom, že Lubine je košeľa krátka preto, lebo sa na ňu oblieka ešte vesta, pod ktorou by dlhšia košeľa bola zbytočná. Ženy v Novej Bošáci majú pod krátkou košeľou ešte spodnú košeľu, ktorú im je z časti aj vidieť. Je to vrchná časť rubáša, ktorá býva zdobená červenými vyšívanými vodorovnými pásmi.

Zásadný a na prvý pohľad viditeľný rozdiel medzi lubinským a novobošáckym ženským krojom je v sukni. V Novej Bošáci boli sukne zásadne v tmavých odtieňoch. Mohli byť čiernej, tmavomodrej alebo podobnej farby. V Lubine tomu bolo inak. Sukne boli prevažne svetlých farieb a úplne najčastejšie sa vyskytovala čisto biela farba sukne. Istú podobnosť by sme v sukniach mohli vidieť v stuhe, ktorá sa zaväzovala okolo pása, ladila k farbe kroja a konce stuhy voľne splývali so sukňou. Avšak i tu je rozdiel a to najmä v hrúbke stuhy. Lubinské ženy nosili okolo pása uviazanú veľmi širokú stuhu a novobošácke podstatne užšiu. Zatiaľ čo v Lubine mali ženy okrem čipkovanej sukne spomínajúcej stuhu ako jedinú ozdobu, v Novej Bošáci im išiel stredom sukne široký vyšívaný pás, ktorý bol ako keby alternatívou širokej lubinskej stuhy. Tento hrubý vyšívaný pás navyše po oboch krajoch zdobili ešte aj výšivky pripomínajúce väčšie kvety, kruhového tvaru. Tvar výrazne pripomína známú lubinskú výšivku, no je zreteľne väčší.

V obuvi sme výraznejšie rozdiely nenašli. V obidvoch obciach sa nosili na bežný deň krpce a v sviatky to boli vyššie čierne kožené čizmy.

Napokon by sme mohli ešte spomenúť, že dĺžka lubinského ženského kroja siaha tesne pod kolená. V minulosti bol pôvodný lubinský kroj (obrázok 20) oveľa dlhší. Existujú dôkazy o tom, že dĺžka sukne kroja siahala až po členky. Sukňa v minulosti nebola čipkovaná, ale plisovaná. Išlo o jednoduchší druh kroja, určený pravdepodobne na pracovné dni. Taktiež vesta nemala výstrih, zapínala sa až pri krku. Čepiec bol veľmi jednoduchý, nemal žiadnu výzdobu a nelemovala ho ani naškrobená čipka. Bol len jednoducho zviazaný. No preslávená lubinská výšivka s kruhovým motívom pochopiteľne ani tu nemohla chýbať. Zdobila vrchné časti rukávov, presne tak ako sme opisovali aj pri novšej verzii lubinského kroja.

Od lubinského kroja sa len veľmi málo líši kroj zo susednej obce Bzince pod Javorinou. Na prvý pohľad vyzerá rovnako, no pochopiteľne malé odlišnosti sa tu nachádzajú. To najmä vo farbe sukne, ktorá bola v Lubine výhradne svetlá alebo biela, v Bzinciach pod Javorinou sa môžeme stretnúť aj s tmavšími a farebnejšími sukňami. Avšak sú výhradne len jednofarebné a môžu byť aj bez čipky. Lubinské sukne boli prevažne vždy biele a čipkované.

Ako hovorí V. Nosál'ová (1982, s. 51), kroje v Lubine a v Bzinciach pod Javorinou (obrázok 21) mali v minulosti veľa spoločných prvkov s krojom v Moravskom Lieskovom. Spoločné prvky sa nachádzali predovšetkým v ženskom kroji (napr. účes, starší typ čepca, rubáš s farebne pretkávaným vrchom, umiestnenie výšivky na oplecku a zástere, bledomodré súkno na mužských častiach odevu a iné). Niektoré novšie prvky sú spoločné s myjavským krojom, takže môžeme povedať, že kroje v Bzinciach pod Javorinou a v Lubine tvoria prechodnú oblasť medzi spomínanými regiónmi.

4.1.2 Mužský lubinský kroj

Muži v Lubiny sa tiež obliekali do konopného plátna. Nosili košeľu a gate („gace“). Sviatočná košeľa bola z jemnejšieho plátna, náprsenková časť bola zdobená výšivkou. Nohavice boli úzke a zhotovené z modrého súkna. Zdobili ich ornamentové vzory zo šnúrok tmavšej farby. Z modrého súkna bol i „kamizol“ (kabát), ktorý bol vyzdobený výšivkami po okrajoch a s hustým radom okrúhlych (strieborných) gombíkov. Vrchný odev sa nazýval halena. Tá bývala z hrubšieho súkna bledej farby a mohla byť kratšia alebo dlhšia (Fraňová, Ľ. – Hrabovská, O. 1992, s. 63).

Ako tvrdia Ľ. Fraňová a O. Hrabovská (1992, s. 63), starodávnym a veľmi obľúbeným účesom u mužov boli dlhé vlasy s cestičkou uprostred hlavy. Chlapi nosili tmavý klobúk s úzkou strieškou, ktorý bol vyrobený zo súkna. V zime sa nosila baranica. Obuv mužov tvorili súkenné papuče alebo čižmy. Muž pôsobil elegantne, keď mu tvár zdobili fúzy, v ústach mal fajku a v ruke palicu.

Porovnanie lubinského mužského kroja s krojmi z Novej Bošáče a Moravského Lieskového: Keby sme mali nájsť spoločné znaky lubinského mužského kroja a krojov z okolitých obcí Novomestského regiónu, najviac podobností by sme jednoznačne našli s krojom z Moravského Lieskového alebo s mužským krojom z Novej Bošáče. Rozdiely medzi lubinským krojom a krojom z Moravského Lieskového sú len v tom, že mužský

lubinský kroj síce býva tiež prevažne modrej farby, no modrá nie je taká bledomodrá, je skôr tmavšia. Lubinský mužský kroj má na kabáte viac strieborných gombíkov, ktoré sú aj hustejšie pri sebe usporiadané. Kým na kroji v Moravskom Lieskovom a Novej Bošáci boli gombíky našívané striedmejšie. Rozdiel je aj košeli. Pokiaľ na kroji v Moravskom Lieskovom si muži košeľu pri krku zaväzovali na mašličku, pri lubinskom kroji bola košeľa riešená inak. Pri krku muži nemali žiadne mašličky, ale širokú a bohatú výšivku na náprsenkovej časti. Tá mohla byť rôznej farebnosti, zväčša bývala červenej alebo modrej farby. Čo sa týka klobúkov, boli podobné, no nie úplne rovnaké. I tu sa našlo pár odlišností. Vo všetkých troch dedinách sa nosili malé klobúky z úzkou strieškou, no v Moravskom Lieskovom a Novej Bošáci mali klobúky zvyčajne vyzdobené aj stužkou, čo sa v lubinskom mužskom klobúku nevyskytovalo. Tie neboli zdobené stuhami, nakoľko už aj samotná výzdoba kroja bola oveľa bohatšia ako pri ostatných dvoch krojoch. Rozdiel v klobúkoch bol aj v sklone striešky. Kým lubinský klobúk mal striešku zdvihnutú úplne nahor, mužský klobúk v Moravskom Lieskovom mal striešku o niečo rovnejšiu. Zrejme to bolo úmyselne kvôli tomu, aby lepšie vynikla stuha, ktorou bol klobúk vyzdobený. V obuvi už nejaké badateľnejšie rozdiely nenájdeme. Môžeme však tvrdiť, že spoločným znakom spomenutých troch krojov je celkový vzhľad kroja a hlavne farebnosť, ktorá sa skôr ubera k bledomodrým odtieňom.

4.2 Stará Turá

Stará Turá je menšie mestečko ležiace asi 16 km západne od Nového Mesta nad Váhom. Nachádza sa na severovýchodnom okraji Myjavskej pahorkatiny. V blízkosti mestečka je už spomínaný najvyšší vrch Bielych Karpát, Veľká Javorina (970m). Dalo by sa povedať, že Stará Turá sa rozprestiera priamo pod ním. Ako hovorí O. Valois (1995, s. 16), história mesta bola často krát v mnohom spájaná práve s týmto vrchom.

Je známe, že na prelome 19. a 20. storočia sa odievanie ľudí začína meniť. Upúšťalo sa od tradičného odevu (obrázok 22) a mestský typ oblečenia začal byť veľmi obľúbený. Podľa J. Ušaka in J. Michálek (1983, s. 126), Stará Turá ako malé mestečko s kopanicami, ktorého obyvatelia mali úzky kontakt so širokým okolím prostredníctvom podomového obchodu a remesiel, citlivo prijímali novoty aj v odeve. Obyvatelia Starej Turej začínali preberať mestské vzory, aby sa aj odevom odlišovali od ľudí žijúcich na Kopaniciach.

Teraz by sme si však mali bližšie popísať pôvodný ľudový odev, ktorý sa aj naďalej nosil na Kopaniciach a aj v Starej Turej ešte pred príchodom mestských trendov.

4.2.1 Ženský Ľudový kroj v Starej Turej

Ako hovorí J. Ušák in J. Michálek (1983, s. 127), tak ako pri iných ženských krojoch, aj tu je hlavnou súčasťou „spodník“ alebo „rubáš“. Ten bol svojou formou a zhotovením jednou z najarchaickejších súčastí staroturianskeho kroja. Ženy zvykli „rubáš“ nosiť aj v lete aj v zime. Nosili ho pod rukávce a ďalší vrchný odev. Bolo zásadou, že si ho ženy šili samé a „rubáš“ zároveň slúžil aj ako odev na spanie. „Rubáš“ sa skladal z mierne nariasenej sukne a z vrchného dielu, ktorý bol zošitý z dvoch obdĺžnikov. „Rubáš“ zvyklo pridržiavať jedno ramienko, ktorému ľudia hovorili „oplecko“. To šikmo prechádzalo z ľavej strany zadného dielu na pravú stranu predného dielu. Dĺžka „rubáša“ sa väčšinou prispôbovala dĺžke sukne.

J. Ušák in J. Michálek (1983, s. 128 - 129) spomína, že k vrchnému odevu žien patrili rukávce, ktoré siahali pod prsia a zakrývali vrchnú časť rubáša. Na prednej časti bol rázporok, ktorý sa pod stojatým golierikom zaväzoval stužkou alebo šnúrkou. Rukávy boli husto nariasené a rukáv sa zužoval až v riasení do manžety. Na ramenách zvykla byť aplikovaná výšivka. Ženy si rukávy často zdobili rozličnými farebnými stuhami, ktoré si priväzovali na rukávy alebo niekedy aj okolo krku. Rukávy boli vyhrnuté nad lakte. Avšak na kopaniciach v Hrnčiarovom a Podkozinciach sa nosili iné formy rukávco. Nemali stojatý golier a rukávy boli zdobené „prolánkami“, výšivkou obdĺžnikového tvaru, ktorá sa nachádzala na ramene. Aj tu sa rukávy vyhrňali nad lakte a ženy si ich zdobili farebnými stuhami. Síce sú tieto obmeny len malé, pozorný divák mal vďaka nim možnosť rozlíšiť ženy z jednotlivých kopanic. Na zapínanie goliera používali ženy háčik alebo okrasný špendlík, či kovovú sponu.

K rukávcom si ženy v Starej Turej obliekali „fertoč“. Ide o vrchnú sukňu, ktorá tvorila akýsi prechod medzi zásterou a sukňou. Táto sukňa sa zvykla husto riasiť. Sukňa sa nežehlila a sklady sa upevňovali naparováním. Husté naberanie v páse sa zvyklo pokrývať širším pásom, ktorý bol všitý a ľudia mu hovorili „forma“. „Forma“ mala dlhšie konce, aby sa mohla vzadu zviazať. Výšivka tu bola rôznorodá a viacfarebná. Dĺžka sukne sa postupne skracovala. Kým v minulosti sa nosili sukne po členky, v polovici 20. storočia to bolo už len 5 cm pod kolená. Staršie ženy zvykli nosiť prevažne tmavšie farby sukni. Rázporok, ktorý sa nachádzal v prednej časti sukne pokrývala zástera. Tá bola zhotovená zo saténu, brokátu alebo listru. Na obyčajný deň sa nosili zástery z kartúnu alebo popelínu. Dievčatá a mladé ženy nosievali síce pestré farby, ale len v jemných odtieňoch. Obľúbené

boli napríklad – fialová, zelená, modrá, ružová, žltá a biela. Samozrejme musela farba zástery ladiť s farbou stužiek na rukávoch a s farbou „lajbika“ – vesty (Ušak, J. in Michálek, J. 1983, s. 129).

J. Ušak in J. Michálek (1983, s. 129 – 130) ďalej vysvetľuje, že neoddeliteľnou súčasťou ženského odevu boli aj „lajbiky“, čiže krátke vestičky, ktoré sa obliekali na rukávce. Táto vesta bola zhotovená z drahších látok – aksamietu, hodvábu a farebne sa prispôbovala sukni. Bola podšitá a šnurovanie je tu už nahradené ozdobnými kovovými gombíkmi, podobne ako na Myjave. Gombíky však mali len dekoratívny charakter, pretože živôtik sa funkčne zapínal na háčiky, ktoré boli našité z vnútornej strany. Na prelome 19. a 20. storočia sa začali do odevu dostávať rôzne krátke kabátiky a blúzky. Boli prevzaté z dobového secesného šatníka mestských vrstiev. Kabátiky, ktoré boli používané na sviatočné príležitosti sa šili z čierneho plyšu. V páse boli prestrihnuté a mali našitý volán, ktorý mal výraznejšie riasenie vzadu. Toto riasenie vytváralo niekoľko veľkých skladov.

K ženskému odevu patrili aj rozličné šatky, ktoré ženy nosili na hlave. Tieto sa navzájom odlišovali materiálom aj veľkosťou. Šatky zvykli byť jednofarebné s drobnými kvetinovými vzormi a mladšie ženy si na ne prišivali čipku, ktorá mohla byť široká aj okolo 20 cm. Šatky na všedný deň boli jednoduché a z kartúnu. Tie sa dobre prali a z hlavy nepadali. Pôvodný spôsob viazania šatiek bol veľmi zložitý. Zo silne naškrobenej šatky sa dali na temene vytvoriť dva protizáhyby, čím sa líši viazanie šatky v Starej Turej od Myjavy. Tam sa robilo väčšie množstvo záhybov. Šatky sa viazala vzadu a dlhší cíp s čipkou bol položený na pleci. Dievčatá z bohatých rodín mali cíp na pravom pleci a chudobnejšie na ľavom. Po prvej svetovej vojne sa však už uzol viazal v strede zátylku a cípky boli rovnomerne spustené na obe plecica (Ušak, J. in Michálek, J. 1983, s. 131).

Ako hovorí J. Ušak in J. Michálek (1983, s. 132), k ženskému odevu v Starej Turej patrilo aj veľmi veľa doplnkov, ktoré odrážali vkus a individualitu jednotlivých žien. Dominantné boli najmä stuhy, avšak nosili sa aj rôzne špendlíky, spony, ihlice a rôznorodé gombíky.

Spomínaný odev si obliekajú ženy aj vo všedný deň, aj v sviatočné dni. Jediný rozdiel môže byť snáď len v obnosenosti šiat (Ušak, J. in Michálek J. 1983, s. 132).

4.2.2. Mužský ľudový kroj v starej Turej

J. Ušak in J. Michálek (1983, s. 133) uvádza, že najstaršiu časť mužského odevu tvorili tzv. „gate“. Išlo o spodné nohavice, ktoré sa v lete mohli nosiť aj ako vrchný odev. Zároveň slúžili aj na spanie. Strih nohavíc bol naozaj len veľmi jednoduchý. Nohavice mali v rozkroku našitý klin a v páse sa priväzovali šnúrkou, ktorá bola neskôr nahradená remeňom. „Gate“ siahali približne po členky. V zime sa na spomínané spodné nohavice obliekali ešte jedny, ktoré potom tvorili vrchný odev. Vrchné nohavice boli podstatne užšie ako spodné a šili ich z hrubšej vlnenej látky. Tieto nohavice mali rázporok a po bokoch boli prišité „šlupki“, ktoré zosilňovali šviki na bokoch. Rázporok, ktorý sa nachádzal v prednej časti nohavíc bol prekrytý „chlopavicou“. Tá bola po okrajoch zdobená prišitými šnúrkami rovnakej farby, ako boli šnúrky na bokoch nohavíc.

Mužský odev v Starej Turej ďalej dopĺňala košeľa. Ako hovorí J. Ušak in J. Michálek (1983, s. 133 - 134), muži si túto košeľu obliekali priamo na telo. Košele z konope sa nosili do práce a ľanové výlučne v sviatočné dni. Košeľa je v prednej časti rozstrihnutá a výstrih pri krku nemá golier. Niekedy tu bol našitý iba úzky „obojek“ – stojatý golier. Tento stojatý golier sa zaväzoval šnúrkou, ktorú neskôr vystriedali gombíky. Tie boli prišité pod krkom alebo na ramene. Do tridsiatych rokov 20. storočia sa nosili plátenné košele, ktoré mali vyšívány stojatý golier so zapínaním na boku, s bohato vyšívanou prednou časťou - „garibardou“. Tieto košele sa nosievali na sviatočné príležitosti. Muži zvykli nosiť košele zapravené v nohaviciach. Na košeľu si muži obliekali vestu, ktorej sa hovorilo „lajbel“ alebo „kamizol“. Tá bývala tmavej farby, často čierna alebo tmavo modrá. Vesta sa zapínala vpredu na kovové gombíky buď jednoradovým alebo dvojradovým zapínaním. Okolo krku sa nachádzal veľmi malý stojatý golier. V prednej časti vesty boli dve vrecká, ktoré mohli byť ozdobené podobne ako nohavice.

Muži nosili klobúky prevažne čiernej, zriedkavo aj hnedej farby. Klobúky boli okrúhle a vypuklé, v tvare poglobule. Mali úzku striedku. Klobúkom sa ľudovo hovorilo „širák“ alebo „kolečko“. Mužskou najstaršou obuvou boli krpce. Kým u žien bolo bežné, že chodili často bosé, u mužov to bolo zriedkavejšie. Dokonalejšou formou obuvi boli kožené čižmy (Ušak, J. in Michálek, J. 1983, s. 135).

Mužský kroj v Starej Turej sa od krojov, ktoré sme doposiaľ spomínali líši najmä farebnosťou. Súčasti kroja sú viac menej podobné. Ale pokiaľ ide o farebnosť, tak doteraz sme sa stretli s mužskými krojmi, ktoré boli prevažne modrej farby. V Starej Turej je tomu

inak. I keď vesta je taktiež modrej alebo niekedy aj čiernej farby, ako môžeme vidieť na obrázku 22., nohavice sú svetlé a neladia s vestou. Sú krémovej alebo béžovej farby a vyšívané sú tmavou šnúrkou. Tá zvykne bývať čierna alebo tmavo modrá.

Zaujímavosťou mužskej košele je rozhodne bohato vyšívaná predná časť. Tá nás upúta na prvý pohľad. Rovnakú výšivku nájdeme aj na stojatom golieri a manžetách. Košeľa má dlhé rukávy, siahajúce až k zápästiam. Pri zápästí sú rukávy mierne nariasené a všité do manžety, širokej asi 2 až 3 cm. Farba výšivky zväčša ladí s farbou vesty, i keď sýtosť odtieňov sa môže líšiť.

4.3 Myjava

Mesto Myjava je okresné mesto, ktoré sa nachádza približne 14 km západne od Starej Turej, smerom na Záhorie. Od Nového Mesta nad Váhom leží necelých 28 km. Myjava je každopádne známa typickým ľudovým krojom, ktorý je ľahko rozpoznateľný najmä vďaka modrej farebnosti a nápaditému spôsobu viazania čepcov na ženskom kroji.

Mesto Myjava leží v Myjavskej pahorkatine. Ako uvádza Z. Beňušková (2010, s. 24), Myjavská pahorkatina je známa ako kopaničiarsky kraj, v ktorom žijú zruční rezbári, podnikatelia a ovocinári. Pod Štefánikovou mohylou, ktorá je umiestnená na vrchu Bradlo je jednoznačne raj chalupárov, agroturistiky a milovníkov ľudovej hudby.

4.3.1. Myjavský kroj

Z. Beňušková (2010, s. 26) hovorí, že v obciach na Myjavskej pahorkatine bol kroj veľmi silno ovplyvnený evanjelickým vierovyznaním. Charakteristická tu bola najmä jemná výzdoba z bielych čipiek, farebná triezvosť s veľkou prevahou bielej, žltej, modrej a zelenej farby (obrázok 24). Neprehliadnuteľným a významným doplnkom boli strieborné gombíky. Všeobecne rozšírenou pokrývkou hlavy u žien a dievčat bol silne naškrobený ručník, ktorý bol následne napevno vyformovaný. Ručník alebo šatka bývala vždy bielej farby.

V. Nosál'ová (1982, s. 48) uvádza, že spodnou súčasťou kroja bol „rubáš“, ktorý sa skladal z vrchného dielu a sukne. „Rubáš“ sa upevňoval na ramenách jednou plecnicou. Niekedy sa zvykol „rubáš“ nosiť asi o 3 – 5 cm dlhší ako sukňa. Tento vyčnievajúci pás ľudia nazývali „slanina“. Rukávce sa vyrábali z tenkých priesvitných materiálov, so širšími rukávmi na koncoch stiahnutými do volánu. Tesne pod golierikom bola prišitá

čipka, ktorá sa opakovala aj na iných miestach kroja. Táto čipka bola jemná a ručne paličkovaná. Pod hrdlom sa rukávce zapínali sponou. Ďalšou súčasťou ženského myjavského kroja bola nezošitá ovinovacia riasená sukňa, ktorej pevný okraj vytváral spodok sukne. Zásterka sa vyrábala z domáceho plátna, zafarbeného na tmavo. Zástery boli po šírke zámikované a lemované z troch strán čipkou, ktorá sa nazýva „vláčková“. Živôtik býval jednofarebný – čierny, tmavomodrý, strednomodrý alebo zelený. Farba živôtika a zástery bola vždy zhodná. Živôtik sa zapínal na šesť filigránových strieborných alebo kovových gombíkov. Taktiež sa využívalo aj zapínanie dvojstrannými sponami.

Porovnanie myjavského kroja so staroturianskym krojom: Ak si predstavíme ženský kroj v Starej Turej a myjavský ženský kroj, určite nájdeme odlišnosti. Je síce pravda, že mestá sa nachádzajú v bezprostrednej blízkosti, čo sa odráža aj na podobnom charaktere kroja. Myjava, Stará Turá aj Lubina sa nachádzajú v okolí Veľkej Javoriny a typ kroja je naozaj príbuzný. Ak by sme si teraz predstavili kroj z Moravského Lieskového, je nám na prvý pohľad zjavné, že kroje na Myjave a v Starej Turej sú absolútne odlišné a podobné znaky s lieskovským alebo novobošáckym krojom by sme hľadali len márne. Zamerajme sa však teraz na odlišnosti, ktoré sú pre myjavský a staroturiansky kroj charakteristické.

Hneď na úvod môžeme upriamiť pozornosť na ženské čepce, alebo skôr šatky. Kým v Starej Turej sa nosili čepce s jemnými vzormi a farbami, na Myjave boli čepce výhradne biele. A spôsob viazania je taktiež odlišný. Podobnosť však vidíme v oblúbe bielej čipky, ktorá je využívaná pri obidvoch čepcoch. Podobnosť môžeme ďalej vidieť v jednotlivých súčiastiach krojov. V obidvoch prípadoch vidíme košeľu, na ktorej ženy nosili ešte aj vestu. Sukňa je taktiež obdobná, pozostáva z vrchnej sukne, ktorá bývala väčšinou bielej farby pri obidvoch typoch krojov. Podobnosťou je aj predná zásterka, ktorá prekrývala rázporok v prednej časti vrchnej sukne. Odlišnosti môžeme vidieť možno len vo farebnosti. Aj myjavské aj staroturianske ženy si zakladali na tom, aby im farba sukne ladila s farbou vestičky „lajbika“. Do rovnakej farebnosti ladili aj rôznorodé stuhy, ktoré boli súčasťou krojov a slúžili ako dekorácie.

Azda najvýraznejší rozdiel môžeme vidieť v košeli. Prvou odlišnosťou je dĺžka rukávov. Kým ženy v Starej Turej nosili rukávce, siahajúce nad lakte, myjavské ženy mali rukávce až pod laktami. V obidvoch mestách si ich však ženy zväzovali stuhami rovnakej farby, ako bola farba zástery a vesty. Aj nariasenie a objemnosť rukávov je totožná,

samozrejme s prihliadnutím na dĺžku. Nemenej výraznou odlišnosťou je aj golier. Ako sme už spomenuli, tak v Starej Turej sa nosil stojačikový golier, pod ktorým bol rázporok zapínajúci sa stužkou a sponou. Myjavské ženy nemali stojačikový golier, ale biely, čipkovaný golier, ktorý bol voľne položený na veste. Golier bol širší, mal približne 10 cm a používali sa na ňom rôzne druhy čipiek. Výhradne však bielej farby. Nesmieme zabudnúť spomenúť, že myjavský golier sa na rozdiel od staroturianskeho zapínal pod krkom na gombíky alebo sponou. Stužka sa tu na zapínanie nepoužívala. Ak by sme mali porovnať obuv v jednotlivých mestách, tak v obidvoch prípadoch sa na slávnostné príležitosti nosili prevažne čierne kožené čižmy. Teda obuv je zhodná.

5 Piešťanský typ kroja

V. Nosáľová (1982, s. 43) hovorí, že obce ležiace v údolí Váhu od Nového Mesta nad Váhom po Piešťany mali spoločný typ odevu, známy pod názvom piešťanský kroj, aj keď sa v Piešťanoch už koncom 19. storočia nenosil.

5.1 Piešťany

Mesto Piešťany sa nachádza asi 25 km južne od Nového Mesta nad Váhom. Je to okresné mesto, ktoré je na celom Slovensku známe hlavne vďaka kúpeľom s povestným barlolamačom. Okrem kúpeľov však mesto oplýva aj jedinečnou ľudovou kultúrou.

5.1.1 Ženský ľudový kroj v Piešťanoch

Ako sme už spomenuli, kroj, ktorý sa nosil v okolí Piešťan sa nazýva piešťanský kroj a je výnimočný najmä vďaka výšivkám a neprehliadnuteľné je aj bohaté zdobenie (obrázok 28). Ako uvádza V. Nosáľová (1982, s. 43), typické farby pre piešťanský kroj boli žltá, oranžová, zriedkavejšie aj červená, biela a modrá. V polovici 20. storočia sa na krojoch začala nosiť aj zelená a fialová farba.

Aj ľudový kroj v Piešťanoch mal ako spodnú časť odevu „rubáš“. Ako hovorí V. Nosáľová (1982, s. 44), ten neskôr nahradila spodná sukňa. Na „rubáš“ si ženy obliekali rukávce, ktoré mali šikmo strihané rukávy. Rukávce mali čipkovaný volán pod hrdlom a dierkovanú výšivku na konci rukávov. Na pravom boku sa nachádzal rázporok. Rukávy, ktoré sa nosili vo všedný deň boli väčšinou bez výšivky a siahali po predlaktie. Sviatočné rukávce boli z jemnejšieho plátna a rukávy boli z jednej šírky plátna, rovné, ukončené výšivkou aj čipkou. Rukáv siahal až po zápästia, no asi 10 – 15 cm od konca mal navlečenú šnúрку, ktorou sa dal stiahnuť a vytiahnuť tak nad lakeť. Takýmto spôsobom sa vytvoril volán, ktorému sa hovorilo „tacla“. Na slávnostných rukávoch sa uplatnila len výšivka alebo sa kombinovala s ručne paličkovanou čipkou. Vyšívaný bol volán pod hrdlom, skoro celá plocha rukávov aj volán na konci rukávov.

V. Nosáľová (1982, s. 44) ďalej spomína, že takmer v celej oblasti piešťanského typu kroja sa zachovalo nosenie dvoch záster. Najskôr sa obliekala zadná záster a potom predná. Obe zástery boli z rovnakého materiálu. Tým bol čierny, strednomodrý alebo tmavomodrý perkál, satén alebo glot. Výzdoba výšivkou alebo aj paličkovanou čipkou bola na prednej zástere na troch stranách a zadná záster mala vyšívanú len spodnú časť.

Na rukávce sa obliekal živôtik, ktorému ľudia z Piešťan hovorili „prucel“. Ten bol zhotovovaný z pestrých látok (brokát, lister) a zdobený bol striebornými švami a stuhami. Vestička siahala do pása a zapínala sa veľkými dvojstrannými sponami alebo gombíkmi striebornej farby. Okolo pása nosili ženy vyšívajú stuhu, ktorej hovorili „opasuvačka“ (Nosáľová, V. 1982, s. 44).

V. Nosáľová (1982, s. 44 – 46) spomína aj účesy, ktoré boli bežné v okolí Piešťan. Slobodné dievčatá nosili vlasy zapletené do jedného vrkoča, ktorý bol na konci zviazaný tkanicou. Účes vydatých žien sa nazýval „grgula“. Vlasy boli rozdelené na dve časti a omotávali sa okolo podložky („grgule“). „Grgulu“ tvorili drievka alebo drôty obalené konopnými vláknami a omotané plátnom. Na „grgulu“ si ženy pokladali čepiec, ktorý bol zväčša celý vyšitý. Mal dienko a čelenku, ktorá bola ukončená čipkou. Na čepiec sa uväzovala biela šatka štvorcového tvaru, ktorá bola zhotovená z jemného bieleho plátna. V jednom rohu bola vyšívajú bielou dierkovanou výšivkou a lemovaná čipkou.

E. Marková (1957, s. 97 - 98) uvádza, že piešťanská čipka zastáva medzi ľudovými čipkami osobitú miesto. Vývojovo vyšla z mnohopárovej čipky starohorského rázu. Piešťanská čipka je prevažne žltej farby, používa sa aj červená farba a veľa striebornej a zlatej. Zubatá čipka, ktorá sa nachádza na čele ženského čepca na nazýva „stroj“.

5.1.2 Mužský ľudový kroj v Piešťanoch

Mužský odev, ktorý sa nosil v Piešťanoch nám popisuje V. Nosáľová (1982, s. 46). Ako hovorí, starší typ košeľe sa prestal nosiť začiatkom 20. storočia. Košeľa sa dovtedy vyrábala z konopného plátna a mala skosené rukávy. Novšia košeľa z kupovaného plátna má rukávy rovné, k drieku košeľe sú prišité ozdobným stehom alebo niekedy tu môžeme vidieť aj čipku. Rukávy sú pri zápästí nariasené a zakončené manžetou. Golier je rovný a rázpork pod krkom si muži zaväzovali štyrmi tkanicami. Pravý diel košeľe sa prekladal cez ľavý. Košeľa má vyšívajú plecia a manžety, niekedy bývajú vyšívajú aj tkanice. Muži nosili plátenné nohavice, ktorým hovorili „gate“. V lete slúžili ako vrchný odev a v zime ako spodné nohavice. Spodný okraj nohavíc bol rozstrapkaný a ozdobený bielym ažúrom. V páse sa nohavice sťahovali šnúrkou. Nohavice sa vyrábali zo šedomodrého tenkého súkna a boli podšité bielym barchetom. „Gate“ mali pod pásom dva rázporky, okolo nich a pod nimi boli tmavomodré šnúrovania. Do rázporkov sa vkladala vyšívajú vreckovka (obrázok 27). Nohavice piešťanských mužov boli úzke a nosili sa do číziem. Mužská vesta „prucel“ bola vyrábaná z rovnakého súkna ako nohavice, ladila aj farebne. Siahala do pása

a na oboch predných dieloch boli prišité okrúhle kovové gombíky, ktoré sa nezapínali, mali len okrasnú a dekoračnú funkciu. Na hlave muži z Piešťan nosili čierny klobúk a v zime čiernu baranicu.

5.2 Krakovany

Dedinka Krakovany sa nachádza v bezprostrednej blízkosti Piešťan, približne 10 km smerom na západ. Od Nového Mesta nad Váhom sú Krakovany vzdialené 19 km južne. Malá obec Krakovany leží pod úpäťm Malých Karpát a jej bohatstvo určite spočíva v ľudovej kultúre a v ľudovom odevu.

5.2.1 Ľudový kroj v Krakovanoch

Piešťanský typ kroja sa najskôr nosil v celom okolí Piešťan, ale neskôr sa začali jednotlivé obce vyčleňovať. Mali charakteristické prvky, ktorými sa odlišovali. Podľa toho sa v minulosti dalo rozoznať, z akej dediny ľudia nosiaci kroj, pochádzali. Jednou z obcí, ktoré začali mať charakteristické prvky v piešťanskom kroji je aj obec Krakovany. Ľudový kroj z Krakovian je už na prvý pohľad odlišný od piešťanského kroja. Síce charakter odevu je podobný, rozdielnosti určite nájdeme v čepci a vo farebnosti. Ako môžeme vidieť na obrázku 32., krakoviansky kroj je z veľkej časti biely, no nájdeme tu aj modré prvky. Ako sme už spomínali, piešťanský kroj tiež môže byť v modrej farebnosti, je to však len zriedkavé. Takže strohá farebnosť je prvú, čím môžeme odlíšiť krakoviansky kroj. Dĺžka sukne je približne rovnaká, no sukňa sa líši výšivkou. Ako hovorí V. Nosáľová (1982, s. 43), motívy krakovianskej výšivky boli veľmi drobné, na rozdiel od ostatných obcí ležiacich na ľavej strane Váhu, kde boli výšivky vyšívané plochým stehom a dierky boli väčšie.

Výšivka (obrázok 34) je teda ďalší faktor, odlišujúci krakoviansky kroj od typického piešťanského. Pokiaľ by sme svoju pozornosť zamerali na rukávce a rukávy, veľa rozdielov by sme nenašli. Možno len to, že v Piešťanoch sú spodné kraje rukávov honosnejšie zdobené.

Na začiatku sme už spomenuli, že najdôležitejšou odlišnosťou je čepiec. V Krakovanoch nosili vydaté ženy podstatne zložitejší čepiec, než v Piešťanoch. Spoločnú majú čelenku, ktorá vytvára tvar zubov smerujúcich do čela. V Piešťanoch sú čepce zväčša celé vyšívané. Ak by sme mali spomenúť mužské kroje v Krakovanoch, od piešťanských sa veľmi nelíšia. Inklinujú však viac k modrej farebnosti v rôznych odtieňoch.

S. Kovačevićová (1975, s. 20) uvádza, že muži v Krakovanoch prestali nosiť kroj už začiatkom 20. storočia. Ženy zostali krojom verné dlhšiu dobu a dokonca sa mnohé dekoratívne formy v ženských krojoch vyvinuli až v 30-tych a 40-tych rokoch 20. storočia. Mladé dievčatá nosili červené a ružové odtiene evokujúce veselosť, staršie ženy zelené a modré farby na krojoch, ktoré majú znázorňovať smútok.

Podobný kroj, ako v Krakovanoch sa nosil aj v neďalekej obci Podolie (obrázok 30). Hoci kroj z Podolia skôr vystihuje oranžová, žltá a zlatá farebnosť. Rukávce sú celé vyšité a objemné, čepiec má vyššiu čelenku, ktorá je oranžovej a žltej farby.

5.3 Modrová

Modrová je malá obec, nachádzajúca sa medzi Novým Mestom nad Váhom a Piešťanmi. Od Nového Mesta nad Váhom je vzdialená približne 18 km južne a od Piešťan asi 12 km severne. Ako hovorí O. Valois (1995, s. 31), obec leží na západnom úpätí strednej časti Považského Inovca, v údolí Modrovského potoka.

5.3.1 Ľudový kroj v Modrovej

Hoci aj v Modrovej ide o piešťanský typ kroja, na hneď môžeme spozorovať veľmi veľa odlišností (obrázok 35). Základné prvky sú zachované, pretože kroj z piešťanského kroja vychádza, ale môžeme už vidieť značné množstvo rozdielov.

Najskôr si bližšie popíšeme ženský ľudový odev v dedinke Modrová. Základnou časťou sú rukávce, na ktoré si ženy obliekali živôtik alebo vestičku, siahajúcu do pásu. Rukávy boli bohato zdobené výšivkou, ktorá sa však od typickej piešťanskej značne líši. Je menej hustá a prehľadnejšia. Na výšivke sa používa veľmi pestrá farebnosť a sú tu znaky kruhového motívu, ktorý bol s obľubou využívaný v lubinskom kroji. Rukávy sú dlhé a ženy si ich vyhrňali po lakte, čo vytvorilo objemnejší dojem rukáva. Pri lakti si ich priväzovali farebnou stuhou. Spodný okraj rukáva bol zdobený výšivkou a farebnou čipkou. Na rozdiel od piešťanského kroja mali modrovské rukávce stojatý golier, ktorý bol pri krku zdobený husto nariasenou čipkou. Ako sme už hovorili, ženy si na rukávce obliekali živôtik. Ten bol bohato vyšívany a podobný piešťanskému živôtikovi. Sukňa žien z Modrovej taktiež pozostávala zo zadnej a prednej zástery. Spodný okraj sukne bol zdobený bielou čipkou. Asi 5 cm nad ňou sa nachádza vyšívany vodorovný pás, ktorého farebnosť ladí s farbou živôtika a výšivky na rukávoch. Sukňa je bledomodrej farby a v páse je opásaná širokou stuhou, uväzujúcou sa vzadu. Stuha ladí k farebnosti ostatných

výšiviek na kroji. Slobodné dievčatá často nenesli žiadne pokrývky hlavy a vydaté ženy nosili čepce. Ako obuv boli využívané krpce alebo čizmy.

Mužský odev v Modrovej sa od mužského odevu v Piešťanoch veľmi neodlišuje. Košeľa má značne podobný charakter aj strih. Výšivky sa nachádzajú na rovnakých miestach, odlišovať sa môže snád' len farebnosť. Muži v Modrovej nosili bohato vyšívane stuchy, ktorými si uväzovali košeľu pri krku. Vyšívajú majú aj hrudnú časť košele a nie je u nich nevyhnutnosťou nosiť vestu. Nosili väčšinou len košeľu bez vesty, pokiaľ to dovoľovalo počasie. Košeľa bola bielej alebo svetlej farby. Nohavice boli na rozdiel od piešťanských svetlé, béžové. Zdobené však boli rovnako. Nájdeme na nich dva rázporky, okolo ktorých je umiestnené modré okrasné šnurovanie. Rovnaké sa nachádza aj na bočných švoch nohavíc. Nohavice sa rovnako ako v Piešťanoch nosili k čizmám a sťahovali sa opaskom.

Záver

V našej bakalárskej práci sme sa zaoberali vznikom a vývojom ľudových krojov v okolí Nového Mesta nad Váhom. Popísali sme veľa zaujímavých ľudových krojov, pričom každý jeden je unikát a je niečím iným výnimočný. Po častiach sme rozoberali jednotlivé oblasti, nachádzajúce sa v novomestskom regióne a k nim príslušiacie ľudové kroje. Odhalili sme veľa dôležitých zaujímavostí. Naša práca trochu oprášila zabudnutú históriu odievania jednotlivých obcí. Do najmenších detailov, vrátane spodnej bielizne, sme si popísali ľudové kroje, či už ženské alebo mužské. Zistili sme podobnosti krojov v susediacich obciach a pátrali sme po ich dôvodoch. Vo väčšine boli podobnosti zapríčinené polohou spomenutých dedín alebo spoločnou históriou. Niektoré dediny patrili v minulosti pod spoločné panstvo a to vysvetľovalo podobnosť kroja aj napriek pomerne väčšej vzdialenosti. Vyzdvihli sme prednosti jednotlivých krojov, ktoré si zaslúžia viac pozornosti vďaka svojej kráse a jedinečnosti. Napríklad ľudový kroj z Novej Bošáce nám do najmenších detailov popisovali najstarší občania obce. Pre zaujímavosť sme tu mohli vidieť aj nárečové dobové pomenovania rozličných častí novobošáckeho kroja. Zistili sme, že kroje v oblasti Lieskovskej a Bošáckej doliny sú vo všetkých obciach veľmi podobné, majú len nepatrné odlišnosti. Bolo to spôsobené práve už spomínanou spoločnou históriou jednotlivých obcí. Obec Lubina, vzdialená len zopár kilometrov od Moravského Lieskového má už kroj úplne odlišný. Spoločné znaky tu vidíme, no objavujú sa tu už prvky ľudového odevu z Myjavy. Obce Lubina a Bzince pod Javorinou tvoria akoby prechodnú stanicu medzi bošáckym a myjavským krojom.

Ako o úplne rozdielnom kroji, od už spomenutých, môžeme hovoriť o piešťanskom ľudovom kroji. Pravdepodobne je to zapríčinené väčšou vzdialenosťou a taktiež aj rozdielnou históriou. Piešťanský kroj sa nosil vo viacerých obciach v okolí Piešťan, no každá obec si vytvorila určité odlišné znaky. Tento kroj je výnimočný nielen v rámci novomestského regiónu, ale aj v rámci Slovenska. V minulosti sa totiž stal reprezentatívnym krojom našej krajiny, hlavne kvôli krásnej vyzdobenosti a netradičnej piešťanskej výšivke. Tento kroj má svoju špecifickú farebnosť, kde dominuje žltá, oranžová a červená farba, no výnimočne sa stretáme aj s inými farbami.

Ľudové kroje v okolí Nového Mesta nad Váhom sú určitým spôsobom ovplyvnené aj krojmi z Čiech, konkrétne z Moravy. Je to spôsobené bezprostrednou blízkosťou českých hraníc. Veď napríklad obec Moravské Lieskové je od českej hranice vzdialená necelých 7

km, Nová Bošáca dokonca len 5 km. Pochopiteľne sú kroje na severe regiónu ovplyvňované trenčianskymi typmi krojov a podobne, čo je však prirodzené. Vďaka tomu nám tu vznikali nenahraditeľné originály, ľudových krojov, podmienené zložitým a zdĺhavým vývojom.

V dnešnej dobe už ľudová kultúra upadá. Prehlušujú ju výdobytky modernej doby. V minulosti bolo úplnou samozrejmosťou, že každá rodina mala doma odložený ľudový kroj, ktorý bol typický pre ich konkrétnu obec. Toto je dnes už len veľmi ojedinelé. Je neobyčajne veľa mladých ľudí, ktorí nemajú ani najmenšiu predstavu o tom, aký kroj reprezentuje ich obec, alebo aký sa nosil v jej okolí. To je veľmi smutné, pretože na históriu spojenú s odievaním by sa nemalo zabúdať. My sme našou prácou ľudové kroje aspoň trochu oživilí a pripomenuli ľuďom. A okrem toho sme zistili veľa nových a dôležitých informácií, ktoré by každopádne nemali zostať nepoznané. História oblasti, z ktorej pochádzame by sme jednoznačne mali poznať a predovšetkým by sme na ňu mali byť hrdí. Predpokladáme, že to patrí k všeobecnému rozhl'adu vzdelaného človeka.

Použitá literatúra:

- ADAMICOVÁ, B. 2000. *Ludový textil a odev v Moravskom Lieskovom*. Bratislava: Odkaz, 2000. 86 s. ISBN 80-88986-13-3
- BENKA, M. – BENŽA, M. 1983. *Odev nášho ľudu*. Martin: vydavateľstvo Osveta, 1983. 135 s. ISBN 70-069-83
- BEŇUŠKOVÁ, Z. 2010. *Ludové krásy Slovenska, Ludová kultúra*. Bratislava: Vydavateľstvo Dajama, 2010. 127 s. ISBN 978-80-89226-84-9
- BEŇUŠKOVÁ, Z. a kol. 2005. *Tradičná kultúra regiónov Slovenska*. Bratislava: vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2005. 241 s. ISBN 80-224-0853-0
- FRAŇOVÁ, Ľ. – HRABOVSKÁ, O. 1992. *Lubina 1392 – 1992*. Vydal obecný úrad Lubina, 1992. 113 s.
- JOHNOVÁ, H. 1972. *Ludové šperky na Slovensku*. Bratislava: vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1972. 240 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV, 1998. *Trenčianske Bohuslavice*. Vydala obec Trenčianske Bohuslavice, 1998. 155 s.
- KOVAČEVIČOVÁ, S. 1975. *Vkus a kultúra ľudu*. Bratislava: Pallas, 1975. 157 s. ISBN 94-166-75
- KRAVARČÍK, P. 2010. *Ludové tradície, piesne a tance z Novej Bošáče*. Vydala obec Nová Bošáča, 2010. 232 s. ISBN 978-80-970172-4-8
- MARKOVÁ, E. 1957. *Slovenský ľudový textil – Tkaniny, výšivky, čipky, kroje – Práce z nití*. Martin: vydavateľstvo Osveta, 1957. 153 s.
- MARKOVÁ, E. 1976. *Slovenské ľudové tkaniny*. Bratislava: vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1976. 446 s. ISBN 71-028-76
- MICHÁLEK, J. 1983. *Stará Turá*. Bratislava: vydavateľstvo Obzor, 1983. 252 s. ISBN 65-058-83
- NOSÁLOVÁ, V. 1982. *Slovenský ľudový odev*. Martin: vydavateľstvo Osveta, 1983. 220 s. ISBN 70-005-83

- ONDREJKA, K. 2003. *Malý lexikón ľudovej kultúry Slovenska*. Bratislava: Mapa Slovakia, 2003. 280 s. ISBN 80-8067-002-1
- POLONEC, A. 1960. *Slovenské opasky kapsy a spínadlá*. Martin: vydavateľstvo Osveta, 1960. 205 s.
- STAŇKOVÁ, J. – BARAN, L. 2004. *Slovenské a české tradičné kroje*. Praha: Ottovo nakladatelství – cesty, 2005. 151 s. ISBN 80-7181-921-2
- VALOIS, O. 1995. *Vitajte v okrese Nové Mesto nad Váhom*. Vydal OÚ Nové Mesto nad Váhom, 1995. 43 s. ISBN 80-900407-3-X